

సమీక్ష

భౌతిక సాంస్కృతిక పక్షపత్తిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 2

రాజమహేంద్రవరము 1-10-1979

సంచికలు 22, 23

—* ఈ సంచికలో *—

1. కావ్య హేతువులు.
2. మా లెప్రోప్రిజమ్ (Malapropriism)
3. విశ్వనాథవారి అద్భుతసృష్టి “కడిమిచెట్టు”
4. దౌత్యము (పద్య)
5. నవ్యకవితా యుగోదయశ్రీ “ఉదయశ్రీ”
6. సారసాహితీ సదధ్వచారి - ఆచార్య యస్వీ “అప్పరస”
7. దక్షిణ కైలాస విశేషము. (పద్య)
8. మన కర్ణుని కథ.
9. రాళ్ళపల్లి రచనా రామణీయకత.
10. నవలా సాహిత్యము - శ్రీమతి రంగనాయకమ్మ (1947 - 77)
11. మార్గపద్ధతి - ఆధునిక రచయితలు : ‘శ్రీనాథుడు’.

డా॥ నారపరాజు శ్రీధరరాయకవి
(M.B., B.S., D.T.M. చీరం)
అపరీక్షితము - 1989.

16 — 10 — 79 సంచికలో త్యాగరాజస్వామి, కవి ఇక్బాల్, తెలుగువారు సంస్కృత భాషాసేవ, జానపద విజ్ఞానము - తెలుగు జానపద సాహిత్యము మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా

సంవత్సరమునకు రు 10-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రు 5-50.

విడిప్రతి 50 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపక్షిక *

సంపాదకుడు

విద్యాన్ శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

సంపుటము 2

రాజమహేంద్రవరము 1-10-1979

సంచికలు 22, 23

కావ్య హేతువులు

— విద్యాన్ చక్రవర్తుల రామానుజాచార్యులు, ఎం. ఏ.

మన ప్రాచీన ఆలంకారికలు, పాశ్చాత్య విమర్శకులు కవిత్వం జన్మస్థిద్ధమని (నైస్సర్గికమని) అంగీకరించారు. అయితే ఒక్కొక్కరిలో ఒక కమనీయ విషయాన్ని విన్నపుడుగాని, ఒక రమణీయ దృశ్యాన్ని చూచినపుడుగాని ఆనంద ప్రవేశత్వం కలుగుతుంది. ఇది కవితోత్పత్తికి ప్రథమకారణం మొదటి అవస్థ.

‘దండి’ తన ‘కావ్యాదర్శము’ లోను, ‘ముమ్మటుడు’ తన ‘కావ్యప్రకాశము’ లోను ఈ కావ్య హేతువుల్ని పేర్కొనడం జరిగింది. అది శక్తి, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసములు. వీనికే వరుసగా ప్రతిభ, నిపుణత, శిక్ష అనుపేర్లు కూడా గలవు. ఈ మూడింటిని కలిపి ఒక్క హేతువుగానే పేర్కొన్నవారును లేకపోలేను.

పైమూడింటిలో మొదటిదైన ‘ప్రతిభ’ నిర్దర్శమైంది. అది ఒకడుపాటుపడి సంపాదించు తగింది కాదు ఒక వస్తువు నందు (object) ఉన్నట్టి ఆనంతత్వమును ఆనందమయత్వమును చూడ గలుగు అక్షణమే శక్తి అందువల్లనే ‘ఃవయః క్రాంతి దర్శనః’ అని అనుట ఆ క్రాంతి దర్శిత్యమే దివ్యదర్శనము (vision de-vine) అభినవ గుప్తుడు అనే ఆలంకారికడు ‘అపూర్వవస్తు నిర్మాణ తుమాప్రజ్ఞ’

అనినాడు. ఈ అభిప్రాయాన్నే భామ హుడు తన చూటల్లో ‘నవనవోన్మేషకాలిని అయిన ప్రజ్ఞయే ప్రతిభ’ అని వక్కాణించాడు. అయితే ఒక అపూర్వ వస్తువును చూడడం వల్ల ప్రతి ఒక్కరిలో ఆనంద తన్మయత్వం కలుగవచ్చు. ఆ తన్మయత్వం క్రమంగా కావ్యనిర్మాణ తుమాకావాలి అలా జరిగినపుడే అది కావ్య హేతువు అవుతుంది. అపూర్వ వస్తు సందర్శనం వల్ల తన హృదయంలో కల్గిన ఆనందానుభూతిని అవిష్కరింప గల్గిన వాడే కవి అవుతాడు దీనివల్ల ‘శక్తి’ అనే కావ్య హేతువు తొలుత అపూర్వ వస్తుసందర్శ ప్రదర్శనాన్ని చేస్తూవుంది.

‘రాజశేఖరుడు’ తన ‘కావ్యమీమాంస’లో ఈ శక్తిని ‘భావయిత్రి, కారయిత్రి’ అని రెండుగా విభజన చేశాడు కవిచేత భావింప జేసేది భావయిత్రి. అతనిచే కావ్యనిర్మాణ క్రియను నిర్వహింపజేసేది కారయిత్రి. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ రెండుపనులు అవ్యవహితంగాను జరుగవచ్చు. కాని ఆ విధంగా జరిగే కావ్యనిర్మాణం అత్యల్ప పరిమాణాన్ని కలిగి వుంటుంది. కవిత్వజగత్తుకు తొలిపలుకులయిన ‘మానిషాద ప్రతిష్ఠాంత్యం .’ అని వాల్మీకి నోటినుండి వెడలిన కావవాక్యం ఇట్టిదే. ఇట్టి భావ

ముతో ఒక కావ్యాన్ని నిర్మించవలెనన్న ఆ భావవేగము శిమించుటకు కొంత వ్యవధి అవసరము. కవి హృదయంలో కల్గిన రాయణీయకతను అది కావ్య రూపము దాల్చు లోపల ఎగిరిపోవడామనః పంజరస్థముచేసి పోషించుకొనుచుండవలెను. “Emotions re-collected in tranquility” Words Worth.

రాజశేఖరుడు మాత్రము కనికీ ఏకాగ్రత అవసర మనినాడు. ‘Clive Bell’ అనే పాశ్చాత్య విమర్శకుడు ‘రసవంతమైన కావ్యము కవి భావుకత్వమునకు నిదర్శనము. రసవిహీనతకు కారణం అతని భావుకతా లోపమే’ అన్నాడు.

మానవుని అంతః ప్రకృతిలోనున్న హృదయ కోశము, మనఃకోశము అనునవి కవితా ప్రవృత్తికి ఆధారభూతాలు. మానవునికి ఒక దృశ్యమును చూచినపుడు కలిగే గుఱిదుఃఖాది మానసిక విక్రియకే వేదన (feeling) అని పేరు అవుతుంది హృదయానికి కలిగే అవేశమే భావావేశము (Emotion) హృదయ జన్మయైన ఈ భావావేశము మనఃకోశాన్ని చేరి భావన (Imagination) అవుతుంది. ఈ భావము,

భావన (Emotion and imagination) రెండును కలిసి భావుకత్వ మగుచున్నది

కావ్యహేతువులలో రెండవది 'వ్యుత్పత్తి', దీనికే నిపుణత అనిపేరు ఇది పాండిత్యము వలన సిద్ధించును. కవి త్వము శబ్దచిత్రణ గలది. దీనికి రసాలంకార సాంకేతిక పరిజ్ఞానమును, ఛందో వ్యాకరణాది గుణాగుణ విచారణా సామర్థ్యమూ అవసరము. కాస్త్రపరిజ్ఞానంనో పాటు లోకవృత్త పరిజ్ఞానము, ఉచితానుచిత వివేచనాశక్తి, చిత్తసంస్కారము, ఇతర కళాపరిచయము కూడా అవసరము.

ఉదా లిక్కన లౌకిక జ్ఞానము చక్కగా తెలిసినవాడు లోకతంత్రము నడుప సమర్థుడు. అందువల్ల అతని రచన లోకవ్యవహారమునకు అత్యంత సన్నిహితంగా వుండి ఇట్లే రామరాజ భూషణుడు సంగీత కళారహస్యనిధి. అందువల్లనే అతని కవిత్వం సంగీత సాహిత్యముల సంగమ స్థానంగా నిల్చింది. 'Good heart Rendell' అను పాశ్చాత్య మిమర్శకుడు - 'ఏకశయే నను వికసించి ఫలించవలె నన్న దానిని అన్యకళా సామాన్య పరిజ్ఞాన మునెడి త్రేత్రమున నాటవలె' నని తెల్పినాడు. కాబట్టి కవికి మాలిక మయిన ప్రతిభతో పాటు వ్యుత్పత్తిలో పేర్కొనిన అన్ని లక్షణాలు కూడా అవసరమే.

మూడవ కావ్యహేతువు అభ్యాసము. ఇది శైలికి వన్నెపెట్టును. ప్రజ్ఞకు దార్ఢ్యమును కల్పించును. రచనకు ప్రజ్ఞా నిశితత్వము కల్గును. శైలీ ప్రజ్ఞలమూట ఎట్లున్నప్పటికీ అభ్యాసము మోసినచో నశించు ప్రమాదము కలదు. ఈ విషయాన్ని Moalton-

'You Can improve the faulty by Practice or impair it by negligence'

అనినాడు. నిరంతర కృత్యవస్తుపరిశీల

నమే అభ్యాస మని' రాజశేఖరుడు తెల్పెను. దండిచెప్పిన అనుందాభియోగము నిరంతర రాభ్యాసము వల్లను కల్గుతుంది.

ప్రతిభ లేని వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసములు నిష్ఫలములనియొ తక్కినవి రెండు ప్రతిభకు సంస్కారమును కల్పించును అని రాజశేఖరుడు తెల్పి, ప్రతిభయే గొప్పదనినాడు. వ్యుత్పత్తి హీనత యొక్క దోషమును ప్రతిభ కప్పిపుచ్చు ననినాడు. ఆనందవర్ధనుని అభిప్రాయంకూడ ఇదే వ్యుత్పత్తి అంటే కేవలం కాస్త్ర పాండిత్యమూ, కాబట్టి పరిజ్ఞానమే కాక చిత్తసంస్కారమని కూడా భావించవలెను 'Winchester' అను పాశ్చాత్య మిమర్శకుడు 'కవి గతం కాని గణం కావ్యగతము కాలే'దనినాడు. 'లోకో భిన్నరుచి' అన్నట్లుగాక, అతడే కవిత్వానికి శాస్త్రీయమూ, ప్రామాణికమూ అయిన మార్గమును ఆ లో చించెను. ఆతడు అన్నిరకము లయిన సాహిత్య ప్రక్రియలకు నాల్గొంకములు ప్రధానమనినాడు. అవి 1) భావము (emotion) 2) భావన (Imagination) 3) ఆలోచన (thought) 4) పదగుంభనము (form).

మన వారిలో తేమేంద్రుడు - 'అలంకారాస్త్యలంకారా, గుణా ఏవగుణా సుదా, బౌచిత్యం రససిద్ధస్య, స్థిరం కావ్యస్యజీవితం'

అని తెల్పెను. ఈమాటలును కావ్యసంపదనే తెల్పుచున్నవి.

ఆనందవర్ధనుడు 'అనాచిత్యాదృతేనాన్యద్రసభంగస్య కారణమ్' అనెను కావ్యమున అనాచిత్యము కన్నవేరు రసభంగములేదు. అనాచిత్యమన్నది రసము, గుణము, శిల్ప మర్యాదలకు సంబంధించినది. అనాచిత్యమును తొలగించుటకు కవిలో సమరస భావము అవసరము అనియే సంయమనము ఆంగ్ల మిమర్శకులు దీనినే - 'The balance of the emotional and intellectual

elements in Poetry' అనిరి. మన ఉపనిషత్తులలో కూడా సంయమనము బుద్ధిఃసంబంధించినది ఆనియున్నది ఒక మహాశేత్ర 'Poetry is not expressing emotion but withstanding it' అని అనెను

(కవిత్వ మనగా భావావేశ వ్యక్తికరణము కాదు భావావేశ నిగ్రహము) ఇక్కడ నిగ్రహ మనగా సంయమన మతోకూడిన వ్యక్తికరణ మని యర్థము. ప్రైవిధంగా కవితా సృష్టికి రజోగుణము, మర్యాదా పరిపాలనమునకు సత్త్వగుణమున, కారణములగుచున్నవి

స్థూలముగ కావ్యగుణములను మూడు వర్గములు చేసిరి. 1) బుద్ధిగమ్యము (intellectual) 2) భావస్ఫూరకము (emotional) 3) శ్రవణపేయము (aesthetic) అను నవి. 'శైలి' (style) అనునది కవి ఆత్మధర్మమునకు సంబంధించినది. అర్థమునకు మించినశబ్ద భారముకాని, శబ్దమునకు మించి అర్థ భారముకాని లేక, రెండును సరిగానున్నదే ఉత్తమ రచన. ఈ అభిప్రాయాన్ని 'Walter peter' 'That is the best piece of art in which the distinction between matter and manner is minimised' అని వక్కాణించెను.

కావ్య పరన శేష మనకు భావనాత్మకు నిష్ప్రీతిని (imaginative pleasure) కల్పించునదే ఉత్తమ రచన పాశ్చాత్యులు ఆనంద సిద్ధి కవిత్వ పరమోపధి అనగా, మనప్రాచీనులు ఆనంద సిద్ధితోపాటు సగుపదేశమును నిర్దేశించి మొత్తముపై శ్రవణ పేయస్సును, విశ్వశ్రేయస్సును కల్పించునది కావ్య ముటల సమంజసు

Bibliography

1 'సాహిత్య శిల్ప సమాక్ష'

- ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతం.

2. 'సాహిత్య సోపానాలు'

- ఆచార్య దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని.

మాలెప్రోప్రిజమ్ [Malapropism]

— శ్రీ భమిడిపాటి అనంతశర్మ, ఎం ఏ

హాస్యము నవరసములలో ఒకటి. హాసముద్వంగా మనసుకి అనందము తీర్పు యత్నము కలిగించడం కలన హాస్య రసము సిద్ధిస్తుంది. ఈ నవ్య (హాసము) ఎందువలన వస్తుంది? ఏ సందర్భసాధారణంగా చూడడానికి - లేదా - వినడానికి అలవాటు పడినదానికి భిన్నంగా ప్రవర్తించడం వలనగాని మాట్లాడడం వలనగాని నవ్య కలుగుతుంది. ఒక ఉదాహరణ వర్ణించుకుందాం. గొడుగు చేతిలో వుంటే అది విప్పి వేసుకుని వెళ్లడం సాధారణం. గొడుగు ముడిచి పట్టుకుని వెళ్లేవాడిని చూస్తే నవ్వుస్తుంది. ఆపెద్దమనిషి దగ్గరికెళ్ళి 'అయ్యా! గొడుగు ముడిచి వుంటే అడుస్తున్నారెందుకని అడిగితే 'అబ్బేబ్బే' గొడుగు విప్పితే తడిసి పోతుంది' అన్న సమాధానానికి నవ్వుస్తుంది.

మన నాటకాలలో విదూషకుడి వేషధారణ - మాటలు - చేష్టలు అన్నీ ప్రత్యేకించగానూ - వింతగానూ వుంటాయి. వేషంలో చేష్టలలో హాస్యం కంటే మాటలలో హాస్యం మెరుగు మొదటి రెండూ లభానరీ ఇదివెగటు. మాటలలో హాస్యం మళ్ళీ రకరకాలు. పగలబడి నవ్వించక పోయినా మనసుకి హాసం అనిపించే సున్నితమైన హాస్యం ఉదాత్తమైనది. 'రిపబ్లిక్' ఈరకంలోకి వస్తుంది. ఈమాటల హాస్యంలో మళ్ళీ సులలితమైన హాస్యం కోవకివచ్చేది. ఈ 'మాలెప్రోప్రిజమ్' అన్నది.

ఒకమాటని వాడవలసినచోట - కొంచెం ఇంచుమించు అదే ఉచ్చారణ కలిగి వేరే అర్థం వచ్చేమాటని వాడడాన్నే 'మాలెప్రోప్రిజమ్' అంటారు. ఒక ఉదాహరణ 'ప్రస్తుత మంత్రీవర్గంమీద

'No Conference motion' ప్రవేశపెట్టారు' అన్నా రొకాయన. ఆయనభావం 'No confidence motion' అవిశ్వాస తీర్మానం అని. ఈరకమైన అపశబ్దప్రయోగ రూపమైన శబ్దాశ్రయ హాస్యమే మాలెప్రోప్రిజమ్ అంటే.

R B SHERIDAN అనే ఆతను 'The Rivals' అనే నాటకం వ్రాశాడు అందులో ఒక పాత్ర పేరు 'Mrs Malaprop' Appropriate అంటే ఉచితమైన లేక సరియైన అని అర్థం. ఈవిడ దానికి వ్యతిరేకంకనక Mrs Malaprop అని పేరుపెట్టెను. ఈపాత్రాక్షణం "she uses big words in a vain display of learning and fools herself" అని చెప్పేరు ఈవిడ లక్షణాన్నే మాలెప్రోప్రిజమ్ నిర్వచనంగా చెప్పకోవచ్చు. ఆనాటకంలో ఈవిడ మాట్లాడిన కొన్ని ఆడిముత్యాలు.

1) 'Sir Anthony!', you are an absolute misanthropy' ఈ వాక్యంలో 'misanthrope' అనవలసివుంది. అంటే మనిషిని ద్వేషించేవాడు.

11) 'I would have her instructed in geometry that she might know something of contagious contries

ఈ వాక్యంలో Geography అనవలసినచోట geometry అని, Contiguous అనవలసినచోట contagious అని అంది contiguous అంటే ఇరుగుపొరుగు దేశాలు.

contagious disease అంటే అంటు వ్యాధి.

111) 'He is the very pineapple of politeness' pineapple అంటే ఆనాస పండు ఈవిడభావం He is the very pinnacle of politeness' అని అంటే సభ్యతలో అత్యుత్తమస్థాయి - కలిగినవాడు.

కాని ఈవిధమైన పురోగానికి ఇతడే మొదటివాడుకాడు. ఈ R B Sheridan కంటే ముందు మహాకవి 'షేక్స్పియర్' ఈ పురోగాంచేసి వున్నాడు 'The Mid Summer-night's Dream' అనే నాటకంలో Bottom, Quince ల సంభాషణలలో ఈ పురోగాం కనిపిస్తుంది.

1) Act I Sc I Bottom వాళ్ళు ప్రదర్శించబోయే 'పిరమస్ అండ్ థిజ్బీ' అనేనాటకం రిహార్సల్స్ గురించితన మిత్రులతో -

Them we mast rehearse most obscenely and courageously' అంటే మనం చాలా ఉద్భుతంగా రిహార్స్ చెయ్యాలి అనిచెప్పబట్టుకుని 'obscenely' అనేమాటని అదనంగా చేర్చేడు. obscenely అంటే జుగుప్సాకరంగా అనిచెప్పవచ్చు.

2) Act III Sc I అంతర్నాటకంలో పిరమస్ తనప్రియురాలు థిజ్బీతో అన్న మాటలలో కూడా తన సహజ ధోరణిని మర్చిపోడు. పిరమస్ వాత్ర -

'Thisby, the flowers of odious sabours sweet'

3) Act IV Sc II లో క్విస్ బాటమ్ అనేవాడు Bottom యొక్క గాత్రమును ప్రశంసిస్తూ -

'He is a Paramour for a sweet voice' అంటాడు.

అతడు చెప్పడలచుకొన్నది He is a paragan for a sweet voice

కాని ఈ విధమైన హాస్యానికి Malapropism అన్న పేరు పెడి డన్ నాటకంలో Mrs Mala-prop వల్లనే వచ్చింది.

తెలుగులో శ్రీపాదుగంటి లక్ష్మీనర సింహారావుగారు తమ 'కంఠాధిరణం' నాటకంలో ఈరీతి హాస్యాన్ని చొప్పించారు. ఈ నాటకంలో 'సోమావధాని' పాత్రని మనం Mr Malaprop గా అనుకొనవచ్చు. ఈయనని 'అపశబ్ద కాసనుడు' అన్నారు వెంకటేశ్వర్తి అని ఇంకొక పాత్ర ఈతని అపశబ్దాలని ఎప్పటికప్పుడు సరిదిద్దు తూంటాడు సోమావధానిగారి సంభాషణలలో కొన్ని ...

సోమ నాఘట ముండగా నట్టి యకార్య భవనము జరుగకూడదు.

వెంక అకార్య కరణమని శలవిచ్చెదరు గాక!

సోమ మాలోచిన్న పెద్ద తాత్పర్యములు లేవు.

వెంక చిన్న పెద్ద తారతమ్యములని శల విచ్చుచున్నార కాబోలు.

సోమ మాయంటి దానికి మంగల్య వ్యచ్చిత్తి లేదని మాతండ్రిగారు శల విచ్చినారు.

వెంక మంగల్య విచ్చిత్తియని కాబోలు మీ యభిప్రాయము.

సోమ మావియ్యంతులు దిగ్గంతుల వంటి పండితులు.

వెంక దిగ్గంతు అనవయ్యా.

ఒక పాత్రయొక్క చ వ క బారు తనాన్ని అల్పత్వాన్ని ప్రదర్శించడానికి ఈరకమైన హాస్యం ప్రయోగింప బడు తోంది. అపాత్ర అపహాస్యం పాలవు తుంది. మనకు హాస్యం అందుతుంది. ఇటీ వలి నాటకాల్లోనూ, సినిమాల్లోనూ కూడ ఈప్రయోగాలు చాలా వున్నాయి.

'కథానాయకుడికథ' చిత్రంలో అల్ల రామలింగయ్య పాత్ర.

విశ్వనాదవారి అద్భుత సృష్టి "కడిమిచెట్టు"

— శ్రీమతి శిరీష, ఎం. ఏ.

తేనెలూరు తెనుగు భాషలో చరిత్రా త్మక - నవలలను ప్రతిభావంతముగా వ్రాయగల కవులను వేశ్యమీద లెక్కించవచ్చు వారిలో రాహుల్ సాంకృత్యాంస్ వలె పృత్యేక శ్రద్ధతో చ తాత్విక కావ్యాలను వ్రాసిన మహా మనీషి శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ. ఆయన కలంనుండి వెలువడిన ఆధుర్య కావ్యం 'కడిమిచెట్టు'

మామూలు నవలలను వ్రాయడం కన్నా చారిత్రక నవలలను వ్రాయడం కష్టతరం. అటుచారిత్రక విషయాలకు

'మీరే నా విగ్రహాన్ని బహిష్కరించాలి. [ఆవిష్కరించాలి అనివారిభావం] 'కనకయ్య కాపురం' పలుకే బంగార మాయే' మొదలైన ఆధునిక సాంఘిక నాటకాలలో కూడా ఇలాంటి పాత్ర లున్నాయి.

చివరగా మరొక ఉదాహరణ:

ఒకసభాగిరింది. ప్రధాన ఆతిథి చాలా చక్కగా మాట్లాడారు. తమ చమత్కారాలతో శ్రోతలని కడుపుబ్బ నవ్వించారు. సభాకార్యక్రమంలో చివరి అంశం కార్యదర్శి కృతజ్ఞతానివేదికలో 'మనం ఆహ్వానించినంత తేమనమీద అభి మానంలో తమకు ఎన్ని పనులున్నప్ప టికీవాటిని పక్కనపెట్టి మనసభకి వచ్చి చాలా హాస్యా స్పదంగా ప్రసంగించిన ' తిరవాత వివబడలేదు ప్రేక్షకుల నవ్వులలో.

ఈవిధమైన హాస్యం మన నిత్యజీవి తంలో కూడా చాలామంది మిత్రుల ద్వారా వింటూంటాం అది సాధారణంగా పొరపాటున జరుగుతుంటుంది.

భంగం వాటిల్లకుండా ఇటు పొరపాటు ఉత్కంఠకు భంగంరాకుండా రచన చేయవలసిన బాధ్యత చారిత్రక నవల రచయిత భుజస్కంధాలపై ఉన్నది. ఆరెండు బాధ్యతలను అత్యంత దిగ్విజయంగా నిర్వహించిన అత్యంత ప్రతిభా శాలి శ్రీ విశ్వనాథ. కడిమిచెట్టు నవల వస్తు నిర్మాణంలోనూ, కథాబంధనలలోనూ, చారిత్రకాంశ వివరణలోనూ, ఉత్కంఠ పోషణలోనూ, పాత్ర సృష్టి లోనూ, కథ ఎత్తుగడ, ముగింపులలోనూ ఏకోణంనుండి చూసినా అత్యున్నత శిఖరాల నందిన ప్రఖ్యాత గ్రంథరాజము

'ఈకథ స్వతంత్రతాకథ. ఈకథ యూ స్వతంత్రతా మనీషాకథయే' అని చెప్పాడు. కృతక వచనరచన లేకుండా మనం మాట్లాడుకొన్నట్లే ఉండే వచన భాషను శబ్దం చ్యుత సంస్కారం కాకుండా ఉండునట్లుగా ఈప్రయత్నం చేస్తున్నా నని రచయిత చెప్పుకున్నాడు. ఆప్రయత్నంలో కృతార్థ అయ్యారనుటకు 'కడిమిచెట్టు' లోని ప్రతి మాట ప్రత్యక్ష నిదర్శనమే కథ దినదినమూ శుక్ల పక్ష చంద్రునివలె పెరుగుతున్న కడిమి చెట్టుతో పోలింట్లమై కవి పూజ అందు కోవడంతో ముగుస్తుంది మృచ్ఛకటి కంలో ఆటబాడిలాగా ఇందులో కీలక స్థానాన్ని ఆక్రమించుకొని సార్థక నామ ధేమాన్ని పొందింది 'కడిమిచెట్టు'

ఇది చారిత్రక నవల. ఎత్తుకు పైఎత్తులను వేసినది మయూరశర్మ అనడం కంటే విశ్వనాథవారే చేయించారనడం సుమారు ఎత్తుకు పైఎత్తులతో నవల పొరపాటుణ్ణిపిరికి బట్టి ఏకవిగిని చదివేలా చేస్తుంది సాధారణంగా చారిత్రక కథా వస్తువులో పాత్రల మనోవిశ్లేషణకు ఆర కాశం ఉండదు. కాని విశ్వనాథ ఆనాటి

చమత్కారం కడుచమత్కారంగా చేశారు

పల్లవరాజు శివస్మంధవర్మ దళవాయి భల్లాత్యకవర్మ కడుక్రూరుడు. అతడు చూసిన కట్టిచూపే వయూరుని మననమీద పెడేలన చెబ్బు కొట్టినట్లయింది. చిన్న నాడు కడిమిచెట్టుకింద అతని తండ్రి తాతలను కధించి, కటుఁబాన్ని నాశనం చేసిన వానిపై పగ తీర్చుకొన యత్నించే మయూరుడు భల్లాతుని క్రూర్యమును చూపు వలననే కనుగొన్నాడు. భల్లాతునిపై అభియోగం చేసుబూనాడు. అందరూ హేళనచేశారు. వీరవర్మ కొరడాతో మొహంమీద కొట్టి వెళ్ళి పోయాడు. అభియోగం పల్లవరాజు వరకూ చేరే యోగంలేక పోయింది. ఫలితంగా మయూరవర్మ స్వతంత్రరాజ్యాన్ని ఏర్పరచి, భల్లాతుని ఆదేశకడిమిచెట్టు క్రింద వధించి పగ తీర్చుకొంటాడు.

‘కడిమిచెట్టు’ లోని రాజకీయాలు విశ్వనాథవారి వ్యక్తిత్వదర్పణంలో రెండు విధాలుగా గోచరిస్తాయి. 1. ఆంధ్ర దేశాభిమానం, 2. ప్రజాస్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలపై ప్రేమ.

సుమధ్ర గుప్తుడు ఆంధ్రదేశంపై దండెత్తాడు. అతని దండయాత్ర వెనుదిరిగి పోయింది వ్యూహనిర్మాణంలో యుద్ధానికి తగిన స్థలాలను వెదుకుటలో ఆంధ్రుల సేనల్ని అతనిని ఆశ్చర్యంలో ముంచేత్తింది. ఆనాటివఱకు బౌద్ధరాహులకు చాక్షజాత్యులన్నచో పరిహాసంగా ఉండేది. అది ఆంధ్రుల చెబ్బుతో వమ్మై పోయింది.

ఇక ప్రజారాజ్యంపైనే విశ్వనాథ వారిక మక్కువ ఎక్కువ అనే విషయాన్ని ఈ నవల ఋజువుచేస్తుంది. మయూరుని పదాతి సైన్యం 4 లక్షలట. శాతవాహన రాష్ట్ర ప్రజలందరూ అతని సైనికులే! అలా నాలుగు నెలలలో మలచినాడు మయూరుడు. స్త్రీలు అవసరమువస్తే అన్నిరంగాల్లో ముందంజ వేయాలనే భావం విశ్వ

నాథకు ఉన్నది. అంతేకాదు! స్వాతంత్ర్యేచ్ఛకల దేశాన్ని ఏ ఇతరరాజు పాలించలే దని ఘంటాపథంగా చాటారు ‘మయూరుడు చేసిన దాని వలన వరలవచ్చి ఏ ఇతర చక్రవర్తియు శాతవాహన రాష్ట్రమును స్వాధీనము చేసి కొనలేడు ఏ గ్రామమున కా గ్రామమే దుర్గము. స్త్రీలు కూడ సైనికులే!’ యుద్ధ సమయంలో గ్రామాలు వర్తించే తీరు మనల్ని ముగ్ధుల్ని చేస్తుంది. ‘శత్రు సైన్యాలు వచ్చుచున్నచో ప్రతి గ్రామమునకు రెండుదినములకు ముందే తెలియింతు. ఆవచ్చు సైన్యముయొక్క బలమును బట్టి వలసినచో అందఱు గ్రామమే వదలిపోవుదురు. శత్రు సైన్యములకు ఆహారపదార్థముల నందనియు .. సర్వ సైనిక శిక్షయు దేశమునందు ప్రతి వ్యక్తికి నేర్పబడెను. ‘విశ్వనాథ యుద్ధాలు దేశభద్రత కాటంకాలని గుర్తించారు - మయూరుడు కొరడాతో తన మొహంమీద పరిహసిస్తూ కొట్టిన వీరవర్మను, నాలుగు నెలలు బంధించాడు. చివరకు విసుగెత్తి వీరవర్మ ‘నన్నేమి చేయదలచావు?’ అని అడిగిన ప్రశ్నకు నిన్నేమియు చేయదలచు కొనలేదు. నిన్నును సీ సైన్యమును వదలిపెట్టినచో చక్రవర్తితో చెప్పదురు. ఆయన మఱిల నామీదికి సైన్యమును పంపించును నేనా సైన్యముతో యుద్ధము చేయుచుందునా? నారాష్ట్రము నంతను చక్కపఱచు కొనుచుందునా? రెండు నొక్కవారి చేయుట సాధ్యం కాదు. అందుచేత నేను నారాజ్యము నంతను చక్కపఱచు కొనుచుండగా మీవలన నే నార్తయు చక్రవర్తికి తెలియ నీయలేదు. నాపని పూర్తియైనది. నిన్ను రేపే వదలిపెట్టెదను.’

భల్లాతుని సేన చొజబడు ప్రదేశాన 200 గ్రామాలను స్త్రీబాల వృద్ధులతో ధాన్యం లేకుండా ఖాళీ చేయించాడు మయూరుడు. గ్రామస్థులు ప్రత్యేకంగా

దాగి ఉండే స్థలాలు రహస్యంగా నిర్మింపబడినవి. వారు ఇప్పుడు కనిపింతురు, ఇప్పుడు కనిపించరు.

భల్లాతుడు మూలబలంకదలకుండా ఉండటానికి తనయావదానీని తాకట్టుపెట్టి, నెలజీతాలపై సైన్యాన్ని పెట్టాడు అదిశివ స్మంధవర్మకు తెలిసింది. చక్రవర్తులు రాజులు విచిత్రమైన వ్యక్తులు. మంత్రులు, సేనాపతులు, ఉద్యోగులు రాజు సొమ్ము తింటూంటారు. ఆసంగతి వారికి తెలుసు. ‘తింటేతిన్నారు లెమ్మని వారు ఊరుకుంటారు అందువల్లనే అలా సంపాదించిన ధనాన్ని మయూరునితో చేసే యుద్ధానికై ఖర్చు పెట్టాడన్నది పల్లవరాజు కొకత్తపై శోచనీయం.

మనస్ఫూర్తిగా దేశభక్తితో యుద్ధం చేసే సైన్యం వల్లనే విజయం లభించాలిగాని, కిరాయి సైనికులవలన లభించదనే రాజకీయ రహస్యాన్ని రచయిత సున్నితంగా చెప్పారు. నెలజీతపు సైనికులు మయూరుని కోటలో ప్రవేశించగానే భల్లాతవర్మ సైనికులపైనే తిరగబడ్డారు. అప్పుడు ‘మీరుకూడ మయూరుని సైన్యమేనా? నెలబతైపు సైనికులను కుగుర్చుకొనుట ఎంతయుద్ధ సీతివ్యతిరేక విషయము?’ అని భిన్నుడౌతాడు భల్లాతవర్మ.

విప్లవవిషయం తెలిసి పల్లవరాజు సైన్యాన్ని పంపాడు. సైన్యం నిరాశ నుండి బయలుదేరి స్థానా కోడూరును ముట్టడించింది. ఆశ్చర్యం! కోటలో ఒక్క పురుగు కూడ లేదు! తిరిగి వెళ్ళేటప్పుడు సైన్యంలో చీలిక తీర్పడాయి. శాతవాహన రాష్ట్రయులకు పల్లవదళ వాయిలక్రింద ఉండటం మిష్టంలేదు. ఇలా రచయిత జాతీయతాభావమర్యాన్ని అతిమన్నితంగా సాక్షాత్కరింప చేశారు. ఆ సైన్యం నిరాశనుండి ఇటురాగానే అటు మయూరుడు నిరాశను కాస్తా ఆక్రమించేశాడు. గ్రామాల్లో పల్లవ

వైన్యానికి మంచితిర్థంకూడా పుట్టలేదు. ప్రజలందరూ మయూరుని పక్షమే! అంతటి రాజభక్తి వారి కేర్పడేటట్లుగా మయూరుడు మసలాడు. మూనుగోజులకే పల్లవపైనికలంతా పారిపోజొచ్చిరి. వారంగోజుల్లో సైన్యంలో ఒక్కడూ నిలవలేదు. పట్టణ ప్రజలందరూ మయూరుని పక్షమే! అంతటి రాజభక్తి వారిలో ఎక్కడైందనిది -

‘రాజ్ఞి ధర్మిణి ధర్మిణాః

పాపే పాపా స్సమే సయాః’

రాజాన మనువర్తంతే

యథా రాజా తథా ప్రజాః’

ఈ స్లోకానికి ప్రతిబింబమే విశ్వనాథచే సృష్టించబడిన మయూర పాత్ర.

‘కాతవాహనరాష్ట్రం 16 ఏళ్ళ బాలుడు మొదలు 60 ఏళ్ళ వృద్ధులవరకు పైనికలేయిరి. మయూరుడు తానుపోని గ్రామం లేదు. అందరతో తానే మాటాడును. అన్నికలుంబాల యోగక్షేమాలను విచారించును.’ ‘మృదునారత్యులేధూపః’ అన్ననూక్తికి తార్కాణం విశ్వనాథవారి మయూరుడు. వృద్ధులు నిలబడితే ‘తాతా! కట్టవాడను నేను రాగా లేవవలెనా?’ అని గౌరవం నొజువును. ఏదేవు పనివాడిని చంకకు తీసికొని ఉత్తరీయంతో ముక్కుతుడిచి ఓదార్చును. ఇంతలో తల్లి సిగ్గుతో, భక్తితో నవ్వుతూ పనివానిని తీసికొనును. ఆమె ఆవార్త పదిమందితో చెప్పును. ‘భ్రమన్ సంపూజ్యతే రాజా’ మయూరుడు ఇంటింటికీ తిరుగుతూ తాను ప్రజల్లో ఒకడుగా మెలగాడు కాబట్టే ప్రజలందరూ మనఃపూర్వకంగా అతనికి దాసోఽహ మనిరి. వీరవర్మ ‘పుహరాజా!’ అని పిలవగా ముక్కుమీద వేలించుకొని ‘అయ్యా! నేను మహారాజునాను, నేనాపతిని గాను. కాతవాహనరాష్ట్ర ప్రజలకు నేనొక సోదరుడను. నాకు బ్రాహ్మణులని, బెస్తలని భేదము లేదు. నాతల్లిదండ్రుల

కులము నాకు తెలియదు. హారీతుడైన రామశర్మ నన్ను పెంచిన తండ్రి అందుచే నేను బ్రాహ్మణుడను. మాదొడ్డిలో కదంబ (కడిమి) వృక్షముండెడిదట అందుచేత మమ్ము కాదంబు అనుచుండిరి.’ అన్నాడు. ఈ మాటల్లో విశ్వనాథ వారు అభ్యుదయ భావాలు కలవారని (వర్ణవ్యవస్థపట్ల పట్టుదలలే దనీ) అర్థమౌతుంది.

యుద్ధంచేసే పద్ధతులను అతి విచిత్రంగా చిత్రించారు విశ్వనాథ వారు. స్త్రీబాల వృద్ధులు కూడా పైని కలే! గ్రామరక్షణ పద్ధతులు వారికి తెలియును శత్రువులవాడి జరిగినపుడు దాగుకొనుటకు వారికి పృత్యేకంగా నిర్మించబడిన రహస్యస్థావరాలున్నవి. ఇలాటి ఆధునిక యుద్ధసీలిని ఇందులో జూప్పించినా మనలను భళిరా అని తలపోపింప జేయగల కీలకఘటన మయూరునిబాల్య సంఘటనమే! మయూరుని తల్లిదండ్రులు, కుటుంబము ఆటవిక సైన్యంవాడికి బలి అయ్యార కాబట్టే మయూరుడు తన రాజ్యంలోని ప్రతిగ్రామానికీ రక్షణ ఏర్పరచి, పృతివ్యకీ రక్షణ పాయాలను నేర్పాడు. - స్థానాగోడూరుగోట చుట్టూ లోతైనకందకం, నిండా నీరు. భల్లాతుడు 10 రోజులలో వచ్చుననగా, మయూరుడు ఏటి ప్రవాహాన్ని అరికట్టి, కందకంలో నీరెండి పోయేటట్లుగా చేశాడు. నీరుతగ్గి ప్రపహించేవాగు ఊబిలా తయారై భల్లాతుని ముప్పు తిప్పలు పెట్టింది. తెప్ప చేయాలంటే నీరు లేదు నడవబోతే ఏనుగులు, గుడ్డాలు ఊబిలో కూరుకొని పోతాయి. చివరకీలాటి యుద్ధంలో భల్లాతుడు బందీ అయ్యాడు. గోళ్లుడగొట్టిన సింహమే అయినా మయూరుడు వానిని వధింప లేదు. పారుషహీనుడు, దుర్నితిపరుడు అపని చేయును. మయూరు డట్లుకాడు. తులాయుద్ధ మేర్పరచాడు. సమఉజ్జీగా

పోరాడి, భల్లాతుడిని పడగొట్టి, తన తండ్రిని ఏ కడిమిచెట్టుకింద వధించాడో అదే చెట్టుకింద వధించి తన ప్రతీకారం తీర్చుకున్నాడు.

ఇంతటి కార్యకారణ నిబద్ధత వృత్తంలో కూడా విశ్వనాథవారు అన్ని టికీకర్త భగవానుడే అన్న విషయాన్ని అంతర్జీనంగా అతి సమర్థవంతంగా జూప్పిస్తూ వచ్చారు మయూరుడు, రామశర్మ చదువుకై కాంచీనగరానికి వచ్చారు. మయూరుడు భల్లాతుని కనుగొని, అభియోగం తీసుకురా యత్నించెను. రామశర్మ ‘ఏదీనికెట్లు వ్రాసి యున్నదో? ప్రతిదానికీ ప్రతిక్రియ చేయబూనినచో సాధ్యమేకాదు. ఆ ప్రతిక్రియ భగవానుని చేతిలోనున్నది.’ అని అనంతకాల సంబంధమైన బ్రాహ్మణ బుద్ధికి అనుకూలంగా మాట్లాడెను. మయూరుడు తత్కాలబుద్ధిని పురుషకారం రూపొందిన తనాన్ని ప్రదర్శించి బ్రతిక్రియ చేయును ననెను. పురుషకారం తత్కాల సంబంధి. దైవమనంత కాలసంబంధి ‘నాచేత ప్రతిక్రియ చేయుచుటకే కదా భగవంతుడు నన్ను మరచి పోనీయలేదు’ అన్నాడు.

వీరవర్మతో - ‘పరమ శివుడు నాచేత నామహాదుష్కార్యమున కంతకును ప్రతిక్రియ చేయించుచుండెను భగవంతుని శిక్షాపద్ధతి చాల విచిత్రమైనది. భగవంతుని శిక్షాపద్ధతి పలురకములుగా నుండును. ఈ దుష్టాధికారులలో కొందరు తప్పించు కొన్నట్లు కనిపింతురు. వారికిని శిక్షతప్పదు. ఇంకరాజులచేసిన అన్యాయమునకు శిక్ష దీర్ఘకాలము మీద జరుగును నేడు కాకున్న రేపు వారి రాజ్యము నశించును. వారి సార్వభౌమత్వము నేటి లీతకాయ వంటి దగును.’ అన్నాడు. వీరవర్మకు మయూరుని ప్రచండ సేవా పత్యము, కాతవాహన రాష్ట్రప్రజల అచంచల దీక్ష, నికర్షమత్సం ‘బౌరా’ అని

పించినవి. 'ఇంతస్వాతంత్ర్య దీక్షాపరమైన' దేశమును పల్లకచక్రవర్తి నిలుపుకొనలేడు' అని తలచెను. ఇది సార్వకాలిక సత్యమే కదా!

'కడిమిచెట్టు' లోని ఇంకొక ఆచార్యమైన పాత్ర కబ్బుడు. విశ్వనాథ వారి వ్యక్తిత్వానికి ప్రతిబింబమే ఈ కబ్బుడు. మయూరుని సర్వవైర్య మొక ఎత్తు కబ్బు డొకయెత్తు ఇతడుపట్టుప్రక్కేత్తే, మహాకవి మయూరుని నిందించిన మొదటి వ్యక్తి కబ్బుడు. 'ఓరి కబ్బువాడా! నీకు భగవంతు డిచ్చిన తెలివితేటలే కాని విద్యచేత రాదగిన వివేకములే' దనెను 'నాకంటె నీవెక్కువ వివేకవాడి' 'బ్రాహ్మ' 'అయినచో నావెంటరమ్మ.' ఈ సంభాషణ నాటి నుండి కబ్బుడు మయూరునకు సకలగ్రంథములలో నున్న మహావిషయాలను పది నెలలలో పుక్కిటి పురాణాలుగా చెప్పాడు. అర్థవార్తా శాస్త్రాలూ, శుక్రనీతి, కామందకనీతి సర్వాన్ని గుట్టపై మయూరుని ప్రక్కను పోతూ బోధించాడు. మయూరుని శౌర్యగీతాలు అతని నుండి వేలాగా ప్రజలు పాడసాగిరి కాదంబరి మయూరునకు కబ్బుడు ఆస్థానకవి, పరమమిత్రము. మంత్రోపదేశమై ఆచార్యుడైన నాటినుండి మయూరుడు అదివరకు పరిహాస మాడెడువాడు - నాటి నుండి మారివేసెను.

మయూరుడు, ఘనవిజయాన్ని సాధించాడు, కాదంబరిశీయులు (క్రీ. శ. 810 నుండి క్రీ. శ. 595 వరకు) 2 శతాబ్దాలు రాజ్యపరిపాలన చేశారు. కబ్బుని యశోగీతాల్లో వారు ఆమరణీవులయ్యారు. 'కాదంబులు మోక్షవ్యోత్రులట, హాసిత పుత్రులట; శతాశ్వమేధులట. ఆకవికల్పన కంటే లేకపోయెను. ధర్మరక్షణచేసిన రాజును కవి తన ఇష్టము చచ్చిపట్టు వణించును. అవి లౌకికముగా

దౌత్యము

శ్రీ జయంతి వేంకటకృష్ణి.

- ఉ. ఏనొక దేవదూతను ప్రియేచ్ఛకు బ్రోత్సహనంబు సల్పు భాగ్యానను జాలియుంటి, నిను గాంచి శుభోత్తర వార్త దెల్పుగా మారిని! వచ్చినాడ వినుమా! నను యత్తుడు నీమధ్య సమ్మానముతోడ నంపె మానుమంతుని యంతటివాడ వంచిటన్.
- ఉ. సేమము చిత్రకూటగిరి సీమనివాసి ప్రవాసి కేవలమై ప్రామిన దుఃఖభారమున పాటవమంత దొంగ చిక్క, నీపై మతిబారివన్ భవదభాగ్యము కన్నులముందు నిల్వని న్నోచగ రానివాడగుచు నుమ్మలి కమ్మున నీడ్చుకాలమున్.
- ఉ. ముద్దియ నిన్ను నీచెలుల ముందల మోము స్పృశింప బూని, యేకొద్ది ప్రీయంపు బల్కొ చెవికోసల జెప్పచునుండునంట, దూరొద్దిత దేశమం దునికి యొప్పుట సాధ్యము కానిదయ్యె నా ముద్ది, బలియమావిధియు, చుల్కన సేయును భాగ్యహీనులన్.
- ఉ. గైరిక ధాతు తెన్ని కృతకల్పన నొక్క శిలాతలంబుపై తీరిక నీదు రూపమును దీర్చి ముదంపడెంచు నంతలో వారని బాష్పవారి తెరవా! కనులందు స్రవించు దృష్టులిం పారగ పారముం దరియబట్టుచి త్తరువందు సైతమున్.
- ఉ. నిద్దుర రాకరాక కమనీయును స్వప్నమువచ్చి యందు నిన్ ముద్దియ కౌగిలింప కరముల్ వడిసాపగ జూచి జాలిమై సద్దు నొనర్చకే వనజ సంతతి ముత్యములంత మంచుబొట్టొద్దిక రాల్చు నశ్రుజలమోయన పత్రపు టాలివెంబడిన్.
- ఉ. కాపము తీరవచ్చినది చాన! శుభంబగు కార్తికీయ చాంద్రీ పరిపుష్టరాత్రులు వరిష్టము లుజ్వలయోగ సంభృత శ్రీపరమంబులై పరిమళించెడు నన్నప్రియోక్తి దెప్పి యాద్యో పథమంగు సాగె పరితోషిత మానసమూర్తి మేముడున్.

నబద్ధములు. ధార్మికముగా యథార్థములు. సర్వధర్మము రసమయము రసమనగా హృదయగత సమార్థిమధుద్రవ స్పందనము. ఆ స్పందనము కలిగించిన కవికంటె యథార్థవాది ఎవడు?

కబ్బుడెట్టి మహాకవి. కబ్బుడు తన గీతము లా కడిమిచెట్టు చుట్టు నల్లెను. మయూరునికి మిత్రమై, తీర్చిదిద్ది, మంత్రోపదేశమై సంస్కరించి, తద్య

శోగానమును దశదిశలా పరివ్యాప్త మొనరించిన ఘనుడు కబ్బుడు విశ్వనాథ వారి ఆదర్శమూర్తియే కబ్బుడు 'కడిమిచెట్టు'లో నాయుడు మయూరుడు గనే కన్నడును, గాని చివరకు నవలముగింపు కబ్బుడు చేసి, తానే నాయకుడయ్యాడు.

నవ్యకవితా యుగోదయశ్రీ “ఉదయశ్రీ”

- శ్రీ డా జి బి. యన్. ఆచార్య, ఎం.ఏ; పి.హెచ్.డి.

(21 వ సంచిక తరువాయి)

ప్రేమను కామమునుండి వేరుచేసి
స్నేహమునకు సన్నిహితముగా చేసిన
గౌరవము నవ్యులకు - ముఖ్యముగా శ్రీ
రాయప్రోలు వారికి దక్కినదని చెప్ప
వలెను. ఈ విషయమునందు వారిపథము
లోనే పయనించుట చేత కరుణశ్రీ
‘వితాకన్యలకు - ప్రబంధ నుండరులకు
ఎంతేని భేదము గలదు.

‘రాట్న నుండరి’ అను ఖండికలో -

‘పండెను దేవి! నావలపు

పంటలు, పింజలు పింజలైన యీ
గుండెయె యేకగావడకు

కొంటివి, నాబ్రతు కెల్లదారమై
కండెలుగట్టె నీదుచర

ఖాపయి, నేనొక చేరుమాలనై
యూండెద మెత్తగా పెదపు

లాత్తుచు నీ వరహలచేతిలో.”

అని నిర్మల స్నేహసమ్మిశ్రిత మైన ప్రణ
యమునే ప్రతిపాదించినారు.

‘వైకాఖి’ అను ఖండికలో గ్రీష్మ
బుక్తు ఆధిక్యముతోపాటు, స్నేహమును
ప్రేమోత్సర్గ ముగూడ వర్ణింపబడినది.

‘కుండలమీద పిచ్చుకలు

గుంపులుగూడె, నఖండ చండమా
ర్రాండుడు చేటలన్ జెరిగె

నగ్నికణములు; వెండిసిరదే.

కొండలు నెత్తిపై పులుము

కొన్నవి, రమ్మ శయింత మిలతా
మండపమందు, ప్రేమమయ

మానసముల్ మధురించి పోవగన్.

పైపద్యములో ‘చేటలన్ జెరిగె’ అను
నది చక్కని జాతీయము. జాతీయము
లను ప్రయోగించుటలో నవ్యకవులందు
కరుణశ్రీ - జాషువగారు పరస్పరము అధి

గమించుచున్నారు. అట్లే నూత్నప్రయో
గములను చేయుటయందుకూడ వీరిరువు
రిది పైచేయి. పైపద్యమునందు ‘మధు
రించి పోవగన్’ అనునది చక్కనిప్రయో
గమేకాక, కవిగారిప్రత్యేకతను చాటు
చున్నది. ‘చిగురించు, కనుమించు’ ఇత్యా
దులు ప్రచురములైనట్లు ‘మధురించు’
అనునది కాదు. ప్రకృతి భావులకు
ప్రణయోద్దిపనముతో పాటు, తాపాపక
మనమునకు గూడ ఉపస్కారకమైన
దని పైపద్యము నిరూపించుచున్నది.

‘ప్రాభాతీ’ అను ఖండికలో -

‘రాగము నందుకొన్నది త

రంగిణి, బాల మరీచి మాలిక్కిన్

స్వాగత మిచ్చె పద్మిని, హ

సన్ముఖమై మన దొడ్డిలోని పు

న్నాగము కుప్పవోసె నును

నస్సులు, కోవెలలో విపంచికల్

మ్రోగెను; లెమ్ము పోదము! ప్ర

మోదముతో మన మాతృపూజకున్.

అని ప్రాభాతసమయములో ప వి త్ర
కార్యము నాచరించు తమ పవిత్ర మనో
భావమును వెల్లడించినారు. ‘పున్నాగము
కుప్పవోసెనుమనస్సులు’ అను ప్రయో
గము కవిగారి సుమన స్సౌందర్యమునే
గాక, సుకవితా సౌరభమునుగూడ వెద
జల్లుచున్నది.

‘తపోభంగము’ అను ఖండిక ఒక
కవితాకథానిక. ఇది కరుణశ్రీ చేతిలో
పరాకాష్ఠ చేరినది.

మధుమాస మనోజ్ఞ మహోదయ
మ్ములో పార్వతి మూడుకన్నుల ముని
మాలి ముందు నిలిచినది. ‘అందము చింది
పోవు చెవియందలి చెందోవ జారుచుండ
పూలందు కొనుండుటంచు నునునొంజలి

ముందుకు జూచి తెలరాణ్యందన వంగె - చెం
గున సుమాస్త్రుని చాపము వంగె - వంగె
బాలేందుధరుండు కాన్మల గ్రహింపగ
ఉన్నమితోర్ధ్వ కాయుడై’ తీయవి
ల్లాడు సమ్మోహనాశుగమును అదను
చూచి ప్రయోగించినాడు. అది గౌరికిడ
కంటి చూపుతో కలిసిపోయి ముక్కం
టి గుండెలో గ్రుచ్చుకున్నది. తరువాతి
కథ నువదితమే పైపద్యంలో ‘సహోక్త్య
లంకారము’⁴ తీర్చిదిద్దబడినది.

‘పుష్పవిలాసము’⁵ అను ఖండిక
కరుణశ్రీ భావవైకారద్యమునకు మచ్చు
తునక, ఏ కుభముహూర్తమున ఆభావము
ఆయన హృదయాకాశములో మెరిసి
నదోగాని, అది తెలుగువాటి కంతటికి
వెలలేని వెలుగును పంచిపెట్టినది. కరుణ
శ్రీ కలనూ, ఘంటసాలగళిమూ రెం
డునూ కలిసి ఆంధ్రప్రజల హృదయ
కేదారములలో ఆనందసస్యమును పం
డించినవి.

‘మావెలలేని ముగ్ధులు

మార గుగంధ మరంద మాధురీ

జీవిత మెల్ల మికయు త్య

జించి కృశించినశించిపోయె; మా

యావన మెల్ల కొల్లగొని

ఆ పయి చీపురుతోడ చిమ్మి మ

మృతల పారబోయును గ

దా! నరజాతికి నీతియున్నదా?

అని పూల బాలిపాటనునిండాసహోక్తిక
ముగా మెల్లమెల్లగా వినిపించి పామణ
హృదయములను వైతము కరగింపజేసి
నారు.

‘బుద్ధదేవుని భూమిలోపుట్టినావు
సహజమగు ప్రేమ నీలోన చచ్చెనేమి ?
అందమును హత్యచేసెడి హంతకుండ!
వైలపడిపోయెనోయి! నీ మనుజజన్మ’

అని, ఊలుదారాలతో గొంతు కరిగింప
బడి, గుండెలో నుండి నూదులు గ్రుచ్చు
బడి దీనావస్థలో నున్న పూలచే మెత్తగా
చివాట్లుపెట్టించినారు. ఈ నేర్పు ఒక్క

డా॥ నారపరాజు శ్రీధరరాయకవి

కరుణశ్రీ వ్యక్తిత్వమునకే తగియున్నది 'అందమును మాత్రమే చేసెడి హంతకుండ' అనుసంబోధనతో కవిగారు సాధించిన ప్రయోజనము అనంతము మీరు ప్రతిపాదించదలచు కొన్న అహింసా సిద్ధాంతమునకు ఇదంతయో దోహదము చేయుచున్నది

'కుంతీకుమారి' అను కవితాకథాని కలా, గంగానది గట్టుమీద నిలిచి నిరాశతోపోయి, ఏటి కరటాలలో పడివిక్రమై డెక్కడికో కొట్టుకుపోయే కొడుకువైపు నిశ్చలనీరహ నిర్మి మేష సేత్రాలతో చూచే కుంతీకుమారి గుండెలచప్పుడును దీనాభిషేకముగా మనకు వినిపింపజేసినారు

'ఒత్తుగా పూలగత్తుల నెత్తుపెట్టి - పై చేతిగించిపి మెత్తగా ప్రక్కపజిచి - క్రొత్తనెత్తలిరాకుల గూర్చి పేర్చి - ఒత్తుకొనకుండ చేతితో నొత్తియించి'

'చెదరు హృదయమురాయిచేసికొని పెట్టె నలలలో త్రోయబోవును - వలపునిలువ లేక - చెయిరాక - కుతుకొగలింపి వెక్కి - యేడుపును - కన్నీరు గ్రుక్కకొనను

కన్నుడుపు తీపియెట్టిగో పైపద్యములలో మనకు చవిచూపినారు, భోగభాగ్యములకు వారసురాలైనప్పటికిని, రాచకులము నందు జన్మించినప్పటికిని కన్నకొడుకునకు పట్టెడన్నము పెట్టుకొనుటకు నోచుకొని మందభాగ్యకుంతీకుమారి - 'నాపుట్టుకమాసిపోను' అని తనను తాను నిందించుకొనుటకన్న ఏమి చేయగలదు? కరుణశ్రీ కవితాశైలిని సృజించిన మాతృమూర్తి కుంతీకుమారి మనహృదయాలలో కలకాలము నిలువగలిగిన కమనీయ రూపము, కరుణరసము పొంగిపొరలు కవితాకలశ మీ కావ్య ఖండము.

'ధనుర్భంగము' - మనస్తత్వ పరిశీలనములో కవిగారికి గల నేర్పును వ్యక్తము

చేయుచున్నది (MB, B.S, D.T.M) 'శిల్ప'మనెదిల్లు - గంటకునాల్గునాల్గునాల్గు - 'శిల్ప'మనెగం దెన్నపులకు - 'రూపు'మనియె జానకీదేహ - మొకని మేషమునందె; నయము జయమును భయము విస్మయము గరుర.

తెలుగుదేశములో ఈపద్యము మారుమోగని మూలలేదు, కరుణశ్రీకి సీరాజనాలు పట్టని హృదయము లేదు

'నిగ్గుబగువున శిరసునంచినది ఒక్క - సీతయేకాదు - సభలోని ఓలిపతులును' అనగలిగిన చమత్కార చారుత్వము కేవలము కరుణశ్రీ సొమ్ము.

'భరతిజయితి శ్రీమదాస్సలలోన ఆయ్యె నతివైభవముగ సీతమ్మపెండ్లి' అని పెండ్లిసందడిలో కూడ భరతిజనయితిని విస్మరింపని కరుణశ్రీ దేశభక్తి కీర్తనయమైనది.

'ఊర్విశాకుమారి' అను ఖండికలో అనన్యత్యాగ శీలియైన ఊర్విశకు కవిగారు కవితాసీరాజనములను సమర్పించినారు ఆయోధ్యానగరమును, అంతః పురములను దాటి దండకారణ్యపర్వత టిలో తన జీవితసాభాగ్యమును వెదకుకొను ఊర్విశాకుమారి ఉత్కింఠనుతొణికింపజేసిన రసగుళిక ఈ ఖండిక.

'త్యాగముచుదేవవి నీ చరిత్రమే తెలుపుచుండె - లోకముహృదిన్

గదలించు సదా త్వదశ్రువుల్' అని అనుచు పొంగిపొరలిన ఆ మె కన్నీటి బిందువులను తుడుచుటకు ప్రయత్నించిన కరుణశ్రీ హృదయము - కరుణరసశ్రీ నిలయము.

'అనసూయాదేవి' అను ఖండిక కరుణశ్రీ కమ్యునికవిత్వవచన ఘుమఘుమలతో మనకు చవులారింపు చుండును.

'అమ్మ! నీచేతి తాలింపు కమ్మదనము భరతదేశాన గుమగుమ పరిమళించె'

అని అనంత సాధ్వీమణియైన అనసూయా

శిల్పములను భారతదేశమంతటను 1940 సంవత్సరం, తమ ఋతువును తీర్చుకొన ప్రయత్నించినారు

'నీ, తియ్యని జోలపాటల కి దే పులకించెను సృష్టియెల్ల, నీ యుయ్యెల తూగలో నిదుర

నొందెనులే పగునాల్గు లోకముల్', అని తెలుగు గుండెలన్నీ పులకించునట్లు పలికినారు.

'సతీసావిత్రి' అను ఖండికలో - చుత్తురు దేవత వెంట ఓంటరిగా పతికొరకు పరు వెత్తు సతీమణి సావిత్రి ప్రణయ స్వరూపము ప్రతిబింబించినది.

'ఓ దీనత్వము రూపుకొనిన శ్రీమో న్యాదినీ'

అను సంబోధనలో మనముందు ఆనాటి సావిత్రి రూపము సాక్షాత్కరించును.

'పెండ్లి నాడమ్మ చెక్కిట వెట్టినట్టి కాటుక యరాము రవ్వంత కంద తదు పెద్దముత్తైదువలు కాళ్ళ దిద్దినట్టి పసుపుపారాణి కనుమాపు పడనె లేదు'

అని బాధాశ్లేషమైన సావిత్రిపై సానుభూతి గుండ్రమును చల్లినారు. వహూటీ! ఆరిపోవమ్మ! అల్లదిగో కాలుడు చాలదూరమున

నీ వందించుకోలేవులే

అని హితవు నుపదేశించినారు. కాని సావిత్రి పట్టువిడువలేదు తన కప్పిని తాను కొనసాగించినది తుదకు కాలానితోపాటు కవిగారుకూడ ఓడిపోయినారు. అమందానంద కందళితహృదయముతో -

నిఖిలలోకైక సాధిని నిన్ను గన్న భరత జనయితి భాగాల్లు పండెనమ్మ 'మెచ్చుకొన్నాడు నీపూర్వపుణ్యఫలము!' అని ఫలశ్రుతిని పలికినారు. సావిత్రి చరిత్రమును - విశ్వవిచిత్రమును, పరమ పవిత్రమును చేసినారు.

'మహాకవిపోతన' - ఈ ఖండికలో, భక్తిరసామృత ప్రవాహముల కేతమెత్తి

జనపశీకరణాద్భుతశక్తి గడించుకొన్న పోతనామాత్యుని చేతి గంటము మనకు ప్రత్యక్షము చేయబడినది.

‘ముద్దులుగారభాగవత

మున్ రచించుచు, పంచదారలో నదితి చేమొ గంటము మ

హాకవిశేఖర! మధ్యమధ్య ఆ

పద్మములందు - ఈ మధుర

భావము లెచ్చుటనుండి వచ్చురా-

అని పోతనామాత్యుని మధుర కవితా విర్భావమునకు హేతువునూహించినారు. మధురరసనిర్భరముగు కవితా ఖండికను మన విశ్లేషణయిన మొసంగినారు. కరుణాశ్రీ కూడ తమకవితాలేఖనిని కలుకండపాకములో ముంచి కవిత్వమును రచించి, ఆ స్వాదింపు డనీమన కందించినారు. లేనిచో ఈకవిత్వమున కింతటితీసి యెట్లబ్బగలదు?

‘...కవివో, గడిదేరిన కర్నకుండవో, రెంటికి చాలి యుంటివి, సరే కలమా హలమా ప్రియంబగున్’ ?

అని కరుణాశ్రీ చమత్కారముగాప్రశ్నించినను, పోతన ‘కవికర్నకు’డని మనము తీర్పు నీయవచ్చును

మహాకవి పోతన, కృతమగు నేదో ఒక పద్యమును (కనీసము) ఎరుగని తెలుగువాడు లే డని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. అట్లే కరుణాశ్రీ ఆయన కవిత్వము అని చెప్పటలో సంకోచింప పనిలేదు.

‘ఆంధ్రవిద్యార్థి’ అను ఖండికలో ప్రాచీన కవుల ప్రశంసలోపాటు, తమ ఆంధ్రత్వమును సగర్వముగ నిరూపించు

కొనినారు. ఆంధ్రసాహిత్యమును నంద నోద్యానముగ సంభావించినారు.

‘భారతీదేవి మృదులాంకభద్రదీపి ముద్దులాలికెడి రతనాలగదైనాకు తెనుగుతోటల సంస్కృతవనలతాళి నంటుత్రొక్కెడు ‘ఆంధ్రవిద్యార్థి’ నేను.

అని తెనుగుతోటలలో విహరించుచు, సంస్కృత వనలతాళి సౌందర్యమును కన్నార్పకుండ తిలకించుచు, పులకించి పోయిన కరుణాశ్రీ ఆధునికాంధ్ర కవితా మాన్యద్రు

‘తెనుగుతల్లి’ అను ఖండికలో ప్రాచీన వైభవమును సంస్కరించుకొని, నేటి దుస్థితికి వగచి-

‘దిద్దుకోవమ్మ! విడ్డల, తెనుగుతల్లి! అని తమ కన్నీటిని వేదనను సుమర్పించినారు.

‘బీదపూజ’ అను ఖండికలో-

‘ఒక ప్రళాంత ప్రభాతాన, ఒక్కమంద మలయ మారుత పీచిలో పులకరించి మెల్లగా తల్లి చల్లని కాళ్ళపైన రాలి కనుమూసికొనుటే సార్థకతమాకు!’ అనియు,

‘స్వేచ్ఛాపుష్పాలు’ అను ఖండికలో-

‘దాస్యబంధవిముక్త స్వతంత్రభరత మాతృకంరాన ఒక పుష్పమాలయగుచు తల్లి యానంద బాష్పాల తడిసి తడిసి పులకరింపగ అభిలాష గలదు మాకు.’ అనియు పుష్పముల పవిత్రకార్యాచరణాభిలాషను వినిపించినారు. నిజమున కిది కవిగారి అభిలాషయే. నవ్యకవులకు స్వేచ్ఛ, దేశభక్తి - శరీరప్రాణముల వంటివి కదా!

‘మాతృశ్రీ’ అను ఖండికలో-

‘అమె బ్రహ్మర్షి జాత కల్యాణగీత ధర్మసముపేత వేదమంత్ర ప్రపూత

విశ్వవిఖ్యాత ముత్రీల వెలయుగాత పరమకరుణాసమేత మాభరతమాత.’

అని భరతమాత యొక్క పావిత్ర్యమును పరమానంద భరితముగా గానముచేసి నారు. ‘పరమ కరుణాసమేత’ అను విశేషణము వలన తక్కినకవుల ‘భరతమాత’ కంటె కరుణాశ్రీ భరతమాత ఒక విలక్షణ తను సంతరించుకొనినది.

‘నమస్తే’ అను ఖండికలో -

‘కుడుము లర్పించు పిల్లభక్తులకు నెల్ల యిడుమలం దించి కలుములందించుచేయి, పార్వతీదేవి ముద్దులఘ్నయి చేయి; తెనుగుబిడ్డల భాగాలు దిద్దుగాక!’

అని ఆకాంక్షించుచు, విఘ్నేశ్వరునకు నమస్కరించి నారు. ఈ ఖండికలోనే కావ్యమును ముగించినారు.

పరమేశ్వరునకు సమర్పించిన ప్రార్థనాంజలితో కావ్యము ప్రారంభమై, విఘ్నేశ్వరున కందించిన నమస్కులతో కావ్యము ముగియుట కవిగారి ప్రత్యేక తను, సంప్రదాయాభిలాషను వెల్లడించుచున్నది. కావ్య ప్రారంభములోగాక, ముగింపులో ‘విఘ్నేశ్వరు’ని స్తుతించుట గమనింపదగిన విషయము. ఇది కవిగారి నూత్న సంప్రదాయాభిలాషకు చిహ్నము.

‘ఉదయశ్రీ’ కావ్య పరిశీలనానంతరము విశ్వశ్రేయస్సు, కరుణరస చిత్రణ, అపారీసా సిద్ధాంత ప్రతిపాదన, సమాజోద్ధరణ సౌందర్య భావన, మహిళల యెడ అపారమైన ఆదరణ, మైత్రీభావ ముతోకూడుకొనిన నిర్మల ప్రణయము, వీరపూజ, దేశభక్తి, శద్ధాలతో చిత్తరువులవర్ణన, పరశము-పరసము-మృదుమధురము అయిన శబ్దముల కూర్పునందలి నేర్పు మున్నగు విశేషము లెన్నియో మనకు గోచరింపగలవు.

‘ఉదాత్తము, మహోన్నతము, రసవత్తము అయిన భావ పక్షంతోపాటు అందుకు తగిన మనోహరమైన కళా పతాన్ని కూడా ప్రత్యేకించి కూర్చుకున్నారు పాపయ్య కాస్త్రిగారు.’⁶ అన్న వేమూరి వారి ప్రశంస సహృదయ సమాదరణయోగ్యమైనది.

ఎందరుకవులు ఎన్నెన్ని ఖండకావ్య మణిహరములను తెలుగు కవితామతల్లికింకరిసీమ నలంకరించినను ఆమెకు ‘బరువు’ కాదు. సరికదా, ప్రాచ్యప్రతీచీ ఖండములందు ఆమె ‘పరువు’ మిన్నులను తాకుచుండెను ఈ సమస్యతోనే సరస కవిశేఖరులందరు సలలిత రాగముధార సకావ్యములను వెలయింపగల రిని యాశించుట సమంజసము.

—•••—

4. ‘సహోక్తిస్సహభావ శ్చేద్భాసతే జనరంజనః’ అని ‘చంద్రాలోక’ నిర్వచనము. ఒకదానికి ప్రాధాన్యము చేత నన్వయము కలుగుచుండగా, అప్రధానమైన యింకొక దానికి సహజభారము చేత నన్వయము కలుగవలెను. అట్లు కలిగినపుడు జనరంజకము (చమత్కృతి జనకము) గా కూడ నుండవలెను.

5. దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు 1918-21 మధ్యకాలమున రచించిన ‘కుసుమాక్రమవులు’ అను ఖండకావ్యసంపుటి ప్రభావము కరుణాశ్రీ ‘పుష్పవిలాపము’ పై గలదని డా. సి. నారాయణ రెడ్డిగారు విమర్శించుచు, ఈ రెండిటికీ ‘అభిజ్ఞానశాకుంతలము’లోని ఒకశ్లోకము ప్రాతిపదికయని తెలిపినారు.

- ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము.

డా. సి. నారాయణరెడ్డి. పుట. 427

6. ‘అణిముత్యాలు’: శ్రీ వేమూరి రాధాకృష్ణమూర్తి. పుట. 167.

సార సాహితీ సదభ్యుదయి

ఆచార్య యస్వీ. ‘అప్పరస’

— శ్రీ కళాకార్తికేయశర్మ.

కవిప్రశంస :

ఎవని పేరు విన్నంతనె
ఆధునిక విమర్శ సరసమై, సరళమై
నృత్య మిడునో
ఎవని పేరు విన్నంతనె
ఖండకావ్యములన్ని ‘పంచకల్యాణి’ లా
పరుగు లిడునో,
ఎవని పేరు విన్నంతనె
వచన నాటికలన్నీ ‘పాచికల’ వోలె
చిందు లిడునో,
ఎవని పేరు విన్నంతనె
నాటక సాహిత్య మంతా ‘మధుర
మాధవ’ మై

దగ్గున మిడునో,
అట్టిపేరుకే పులికించును
యక్షగాన వాఙ్మయము
అట్టిపేరుకు పరవశయగు
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము
అతడె సార సాహితీ సదభ్యుదయి
సుమనస్వీ, సాహిత్య తపస్వీ యశస్వీ
తేజస్వీ
తెలుగు భావకు ఒజ్జ ఆచార్య యస్వీ.

కవి పరిచయం :

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలో తెలుగు శాఖకు ఆచార్యులుగా సచ్చాత్రులను తయారు చేసే యస్వీ జోగారావుగారు పుట్టింది పార్వతీ పురంలో. పెరిగింది సాహిత్య వ్యాసంగంలో. తల్లి సరస్వతి వాగ్దేయ కారిణి, తండ్రి సాంబశివరాయ కవి. సంగీతసాహిత్యాలు వట్టింటనాట్య మాడే కటుంబం గనుక వీరు పనితనం లోనే సంగీతరహస్యాలు, సాహిత్య మర్గాలు తెలుసుకొని ధన్యులయ్యారు.

1952లో ‘అనర్పు’లో ప్రథమశ్రేణి లో ప్రథములుగా ఉత్తీర్ణత సాధించి, కేంద్రప్రభుత్వ పరిశోధన పండిత భృతి తో వాఙ్మయ తపస్సు సాగించి 1957 లో ‘డాక్టరు’ పట్టాను అందుకున్నారు. అనంతరం ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తున ఉద్యోగం, ఉత్తమపరిశోధకుడిగా ౫౦ రఘుపతి వెంకట రత్నం సువర్ణపతక స్వీకారం.

ఇక కవిగా, విమర్శకుడుగా, కథకుడుగా ఆయనను పరిచయం చేసే గ్రంథాలు ఎన్నో! పంచకల్యాణి, సప్తతంతువు, ఉపనిషత్తు, అప్పరస, పాచికలు, మధుర మాధవం, సువర్ణశృంఖల, లోకాభిరామాయణం, చమోలుం గ్యా మొదలైనవి. వీటన్నిటిమధ్యా నాయకమణిలా ప్రకాశించే గ్రంథం ‘ఆంధ్రయక్షగాన వాఙ్మయచరిత్ర’ ఈ గ్రంథంతో ఆచార్య యస్వీ జోగారావుగారు ‘డాక్టరు’గా దిగంత విక్రాంత విఖ్యాతి నందినారు.

ముత్తం గ్రంథంపై ఒక్క నిమిషం:

‘అప్పరస’ గేయ నృత్యనాటికల సంపుటి. ఇందులో నాలుగు నాటికలున్నాయి. అప్పరస, నుమబాణము, సాక్షాత్కారము, అవిముక్తము. ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్రను రచించిన ఆశోకంలో ఒక చిన్నయితృప్తం స్వీకృతమై వర్ణనతో కొంత అనుభూతితో, మరికొంత పదచిత్రాలతో మరికొంత పెరిగి ముగింపుకు వస్తూ పాఠకుని వశీకరణ చేసుకొనడం ఈ నాటికల ప్రత్యేకత.

సంగీతానికి సాహిత్యానికి అంతే స్నేహ ముంది. ఇటు నృత్యంవల్ల, అటు

సాహిత్యంవల్ల సుస్థిరమైన స్థానాన్ని సంపాదించుకొన్న ఆసలైన గడుగుది సంగీతం ఈసంపుటిలోని నాటికలు రాగబద్ధమైన పదాలకూర్పుతో, శైలి విన్యాసంతో నిర్మింపబడ్డవి. ఏనాటికల్లాను భావాన్ని సంకర్షణిని చాటి పోలేదు సాహిత్యం. తెలుగునాట తిక్కనతో కొరవడ్డ 'పదాల పొదుపు' ఇందులో మనం చూడవచ్చు. ఫలితంగా శ్రీ జోగారావుగారిని 'గేయతిక్కన' గా మనం అభివర్ణించనూ వచ్చు.

ఆపురస :

ఇందు పాత్రలు ఆయిదు 1 కామిని. ఈమె జన్మలపురంధ్ర, 2 మురళీధరుడు. పట్టపుకవి 3 ముసలాయుధుడు. మరొక ఆస్థానకవి, 4 మాణిభద్రుడు. ఒకమహారాజు, 5 భటుడు. రాజుగారి చప్పట్ల శబ్దంలో జీవించే వాడు.

మొదటిరంగప్రారంభంలో పూలతోటలో కామిని యక్షగానము అభినయిస్తూ పాడిన పాటను చిత్తగించండి.

'ఇది మంచి సమయము రారా
ఎడలో మధువు చేశోరా
రార రమ్యాకార మారా
రాధికా మధురా శయా
జాలమేల ఈవేళ
గానలోలా వేణుగోపాల

||ఇది||

భృంగసంగీతికి పొంగిపోవుటెకాని
అంగ వించదు పుష్పాంగనాథలము
నీవేణురవళికి నిఖిలము గోపలము
నీవైవెనడచెను వ్రేపల్లె వేలుగా

||ఇది||

ఈ పాటను పాడుతూ, అభినయిస్తున్నంతలోనే మాణిభద్ర మహారాజు, మురళీధర మహాకవి ప్రవేశిస్తారు. ఒక పద్ధతిలో మురళీధర ఆగమనాన్ని ఈగేయంలో కవి నూచిస్తారు. 'ఆకామిని' ముందుగా కవితలో నూచించడం ఒక మర్యాద. ఆ మర్యాదను కవి యిందు మన్నించారు.

మహారాజు కామిని నాట్యవిన్యాసమునకు పరవశించిన వాడై

'నుందరి! నీ అందము చందము
సంగీతము నాట్యభంగి
సర్వము మా మనః పర్వ
మైనదింక మళ్ళీ మా
రాణి వాసమునకు నీవు
రావచ్చును పోవచ్చును
రాకపోక గాక యచట
కాపురమే నేయవచ్చు'

అని అంటాడు. మురళీధరుని ద్వారా రాజు ఇతడని తెలుసుకున్న కామిని

'మహాప్రసాదమ్ము ప్రభూ!
కానీ నాదొక్క మనవి
వాడ వాడ నాడి పాడి
వేడుకతో విచ్చలవిడి
వియచ్చరపు బ్రతుకు బ్రతుకు
నాకెందుకు లేనిపోని
రాచ రచ్చలోయి ప్రభూ'

అని తన స్థితిని తెలియపరచి 'రాచనీడ' పట్ల తన అయిష్టతను వ్యక్తపరుస్తుంది. కళాకారులలో సహజంగావుండు నిరాడంబరత, స్వేచ్ఛాప్రియత కామినిలో చోటుచేసుకోడం గమనార్హం కాగా ఆచ్చమైన తెలుగువారి ఆడపడుచుగా కామిని పారకుని హృదయంలో ముద్రితమౌతుంది. పైగా రాజులబుద్ధులు ఆమెకు తెలియనివికావు. అంతఃపురాలలో జరిగే రగడలకథలు ఆమె చాలా వింది. అందుకే

'రాజు రసరాజ్య విదౌజా!
యోజింపుము మహారాజా
రాజులు మాపై మోజులుపడితే
రాణులు బేజారెత్తడచేమో!'

అని రాజుకు భవిష్యత్తును నూచిస్తుంది.

'అభయము నీకేల అభయ మిచ్చెద
నేను' అని అంటాడు మురళీధరమహాకవి

'అవునుగాని అతివా నీ కెవరవు
ఏమి నీయు చుందువు
ప్రభువు మాట కేమిందువు ?'
అని ప్రశ్నిస్తాడు.

'నేనా ఒక జన్మల కల కన్యను యక్ష
గానాఖ్య కళా కాశల ధన్యను
కామేశ్వరి మా యిలవేల్చుదురు
కామిని యని నను పేర్కొందురు'
అని కామిని సమాధానమిస్తుంది.
మరల కవి.

'ఒక్కరైవు నుందువు నీ
విక్కడేమి చేద్దా మిని?'

అని ప్రశ్నిస్తాడు

'ఒక యక్షగానమ్మును
పద కేళిక పద్ధతిపై
అభినయమ్ము నభ్యసము
నేయు చుంటినయ్య యిచట'

అంటుంది కామిని.

'అగ్రంథము పే రెయ్యదియో
ఆకవి యెవరో వాకొనుమా'

కవి ప్రశ్ని.

'ఆ కావ్యము కామేశ్వరి కల్యాణము
మాజన్మల కలదేవత మాహాత్యము
కర్త మహాకవి మురళీధరుండు
అతడిప్పటికవులందున ఘన డందురు'

కామిని జవాబు.

అప్పుడు రాజు 'ఆమహామహుని చూడ
దలంచితివా?' అని ప్రశ్నిస్తాడు. దానికి కామిని

'ఎంత భాగ్యం బెంత భాగ్యము
ఆ మహాకవి దర్శనమునకై
కామవల్లికి ముడుపు గట్టి
కాంక్ష దీర్చుము దేవరా'

అంటుంది.

'ఆ మహామహుడు పరమాత్ముండు మాకు
మామకాస్థాన కవి మండలీనుండు
నిఖిల సత్కళలకును నెలవు మాకొలుపు
రాజనర్తకి నౌచు రాణింపు నీవు'

అని అంటాడు రాజు. అయినా జంకు తుంది. అప్పుడు మురళీధర మహాకవి తన పేరు తెలియనివ్వక హితుగా వలె

నానావిధ నవ్య నాట్య
గానకళా కల్యాణి!
మాణిభద్ర మహీపాల
మహాస్థాన మండపమున
నీ శిరము తీగ సాగి
నీ నాట్యము పూలు పూచి
చంద్రమిః శా మతభిరమై
పులకించును
ప్రభువు మాట జవదాటకు మిక'

అంటాడు. ఎట్టకేలకు ఏ ఆశలేకున్నా మురళీధర మహాకవి దర్శనాభిలాష చే కామిని రాజనర్తకిగా అంగీకరింపక తప్ప లేదు

ఒకరోజు మురళీధర మహాకవి గీతాన్ని అలపించగా, కామిని నృత్యం చేస్తుంది. మురళీధర కవితసాహిత్యగోదా వరీ వరదలావుంటే, కామిని నృత్యం రసజ్వల గుండెలలో అనందపుకల్లెలు మ్రోగే విధంగా, సాగింది. ఇక మెచ్చుకోకేం చేస్తాడు రాజు.

'చాంగు మహాజక్కులకుల
నాట్యకళాకీర్తి కళా!
నీయందము నాట్య హేల
నినుమడించి కనులకు మీరు
మిట్లు గొల్పె
నామనగును మరపించెను
లోలాక్షి అందముతో
లోకములే లోగొందువు'

అంటూ

రత్నహారాన్ని బహుమతిగా యిస్తాడు. మురళీధరమహాకవి తాను రచించిన 'అప్పర' కావ్యమును నమః పూర్వకముగా రాజుకు అంకిత మిస్తాడు. దానిని అందుకొని రాజు

'మహా ప్రసాద మహో య
హా కవీంద్ర మురళీధర!'

మను మనేక వసంతములు
మధుర కావ్య కలస్పనము
లాలపించు కోయిలవై'

అని ప్రశంసిస్తూ, తన ఆకాంక్షను వ్యక్త పరుస్తూ కర్పూర తాంబూలాదికము గల పశ్యేరాన్ని అందిస్తాడు. ఇక్కడివరకు కథ ఆనందంగా, ఆహ్లాదంగా నడుస్తుంది. గమనాన్ని మార్చుకున్న కథ

కామిని, మురళీధరులు రాజుకడ సెలవు పుచ్చుకొని వెళ్ళిపోతారు. రాజు, ముసలాయుధుడనే మహాకవి మిగిలి ఉంటారు. అప్పుడు రాజు ముసలాయుధునితో

'చూచితివా నుకవీంద్రా!
ముసలాయుధ రసికచంద్ర
మురళీధరు కావ్యవాణి
మురళీస్వర శ్రావ్యవాణి'

అని ప్రశంసగా సలుపుతాడు. తగిన సమయంకై వేచియున్న ముసలాయుధుడు తన పేరుకు న్యాయం చేకూర్చాడు.

'చూచితి చూచితి
వేచివేచి వేసారితి
మురళీధరునకు
మరణనొ నున సని
మంచిబుద్ధి వచ్చునో యని
చూచితి చూచితి
వేచివేచి వేసారితి'

అంటాడు సామర్థ్యముగా.

'అదియేమిటి అట్లందురు
ముసలాయుధ కవీచంద్రా!'

అని రాజు ఆశ్చర్యాన్ని ప్రకటిస్తాడు. దానికి ముసలాయుధుడు,

'ఏమని చెప్పెడు స్వామీ ఆదియొక
భామకలాపము మురళీధరకవి
స్వామి ద్రోహము సలుపగ బూనెను'

అని మూడుపుల్లలు అంటించి తగిలించాడు రాజుగుండెకు. నిజాన్ని గమనించనంత ఎత్తుకు రాజుగుండె మండింది. విషయం

వినరించ మంటాడు. ముసలాయుధుడు ఆ అవకాశాన్ని తన దృష్టిలో 'సద్వినియోగం' చేసుకుంటాడు.

'ఆ ఏమున్నది స్వామీ
ఆ చక్కని తైలకకల
టక్కులాడి జక్కుల జర
రాలి తోడి

సంగీతపు సాహిత్యపు
వ్యాసంగము సంగముగా

అని అర్థోక్తిగా అపేస్తాడు.

అంతే! కథ విషాదాంత తీరానికి వరుగులు తీసింది. రాజు మురళీధర మహాకవికి మరణశిక్ష విధిస్తాడు. ఈ విషయం కామినికి తెలిసింది.

'అతిఘోరము ఉరిశిక్షా!
తత్క్షణమే మహాకవిని
రక్షింపుము'

అని రాజుకార్యమై పడుతుంది. కాని రాజు, కనికరించడు. అప్పుడు కామిని

'కవిని, నన్ను, నీకను దోయిగ
ప్రేమించితి విది సత్యము
నీచే ప్రేమింపబడిన
మేమిరువుర మొందొరులను
ప్రేమించు కొనంగ రాదా!
ఇది ప్రేమకు ప్రతిషేధ మొ
ప్రేమకు కూడా ప్రభు శాసన మో!'

అని రాజు ఆవివేకాన్ని మెత్తగా మందలిస్తుంది. అయినా రాజు వినడూ.

'మణి ఖచితము చేసితి నొక
మట్టిబొమ్మ చేపట్టి
మాటనేర్పి మట్టిబొమ్మ
మణులు మ్రొంగె మము దొరంగె'

అని ఆవేశాన్ని ప్రకటిస్తాడు. 'ఎవడో క్లిప్తని కిటిబమ్మ' మీకేవేవో చెప్పాడని నాపాతుంది కామిని. 'నేనెంతో త్యాగ పరుణ్ణనే రాజు అహంభావంపై ఒక చావు చెబ్బి కొడుతుంది.

'ఇందాతని దోసము లేదే నే
ముందాతని ప్రేమించితిని

ప్రేమన్నది ప్రతిఫల మాంపగు నను
 నీవే నిజముగ ప్రేమించినచో
 ప్రేమ మహత్తే నీకు తెలిసిన
 తత్క్షణ మాతని రక్షింపుము
 నాయెద నాతని కంకిత మిచ్చితి
 నాదేహము నీకర్పణ చేసితి
 త్యాగము నాదా నీదా స్వామి!
 బాగుగ యోజింపుము నీ
 చిత్తము వచ్చిన శిక్ష విధింపుము'

ఈ మాటలు కామిని ముగించేసరికి
 ముసలాయుధుడు చల్లగా అక్కడి నుంచి
 జారిపోతాడు రాజులో పరివర్తన కలుగు
 తుంది.

ధన్యము మీ దాంపత్యము
 ప్రణయధర్మ పవిత్రములు
 లలితకళా ఫలశ్రుతులు
 మీ బ్రతుకులు!

అని ప్రశంసించి, శిక్షను రద్దుచేయు
 ఉద్దేశ్యముతో భటుని కొరకు చప్పట
 చరుస్తాడు.

భటుడువచ్చి మురళీధరుని కన్నులు
 రాజు హస్తమునం దుంచి, ఇది మహాకవి
 చిరరికానుక అని చెప్తాడు.

'ఇది యేమిటి! యిదియేమిటి!
 కలిలోక శిఖామణి ముర
 లీధరకవి కనులూ యివి!
 ఎంత ఘోర మెంత ఘోర
 మతి దుర్భర మీదృశ్యము'

అంటూ రాజు కనులు మూసుకొని
 కప్పలా కులిపోతాడు. కొంత సేపటికి
 లేరుకొని మురళీధర కావ్యమును చేత
 బుచ్చుకొని

'ఈయత్తు గాన మహాకావ్యము నంకి
 తము గొనుటకు నాకధికారము లేదు,
 సర్వధా నీవే అర్హురాలవు. ఆ మహాకవి
 కన్నులైన అతనిపక్షమున కాదు సమత్తు
 మున నేను దీనిని నీకంకిత మొనర్చు
 చున్నాను. దీనిని లోకమున వెలయింప
 నిలసిన భారమునీది,' అని మహాప్రస్థాన
 (తరువాయి 15 వ పేజీలో)

దక్షిణ కైలాస విశేషము

— శ్రీ చెఱుకుపల్లి జమదగ్నిశర్మ, ఎం. ఎ.

తెలిమల యన్నఁ జాలు తన దేహము తానె యెఱుంగఁదా శివుం
 డలరులఁ దేలియాడినటు హర్షమునందు యమాశనున్న యీ
 వలిమలకాని వెండిమల పై వలపెంత మహత్తరంబోక
 న్నులపయి పచ్చకప్పురపు నూగు వెలార్చుచునుండు నిచ్చలున్ ||

తొలి పవన స్వరూపమును దోపగఁజేయుచు క్వాస మొప్పి జీ
 వుల యెదనున్న దేవుఁడవు పూని ననుంగను మంచు నిల్చు ని
 శ్చల తనువైన కెల్ల శిల స్వామి సునాతనుఁడిందె యుండె హ
 గ్గులు గనరాని స్వామి దయ దోగి తరింపుఁడు జీవు లెల్లరున్ ||

ఆ పూలగుత్తి కం తారాటపడె దేల
 యంచు తానై శిరోహాళి ముడిచి

నినుఁ జూచి తమ కనుల్ నిశ్చల మొనరింఁగె
 హరిజాతీ యని ఘరంగాళిఁ జూపి

ఈ మంద పవనంబు లెంత హాయిని గొల్పు
 చెలి నిల్చు మంచు నానీనఁజేసి

పరిపక్వ ఫలము నీ తరువు రాల్చినదంచుఁ
 దెచ్చి యందించి సంతృప్తి నంది

కబర మిధునమ్ముగా స్వామి సంచరించె

దత్తపద స్ఫుర్య గని పవిత్రమ్ము కాని

యలుపు లే దిందు నేటి కీ యాకాసమ్ము

స్వామి దరహాస చంద్రికా సంభృతమ్ము ||

అత్త వారింటి భాగ్య మెంతైన గాని, యిల్లరికమన్న హాస్య సంకల్పం బడుటె
 పుట్టినింటను పడఁతి సంపూర్ణ హృదయ, మర్పణము సేయలేదు నిజాధిపునకు ||

వలిమలకాని వెండిమల వాసము పర్వతరాజపుత్రిని

స్త్రుల హృదయాబ్జసౌరభము సోనలు వారఁగఁజేసి వాని వీ

చులఁబడి దేలియాడె శివ సుందరహంసము తన్మనోజ్ఞకే

ళుల మధుకోశ మీనగము లోలుపమా శివభక్తభృంగముల్ ||

గజకాననమున నగజ కయి పూని రా

నానంద నిలయాగ్ర మందు శివుఁడు

బహురూపధారియై విహరించె స్వేచ్ఛమై

స్వస్వరూప నిరత్యమున మెఱసి

ఇభరాజ మిధునమై మృగరాజ యుగళమై

వనవరాహ ద్వంద్వ మనఁగఁ జెలఁగు

చెంగు చెంగున దూకి నింగి దూటెడు లేళ్ళ

జంటయై వన వీధి సంచరించు

విహగ మిధునమ్ముగా మిన్ను వెంటఁబోవు

నంచ దోయిగ జలతరంగాళి నూగు

కర్మయందు నకర్మతఁ గనుట యన్న

యోగమార్గమూపఁ దా నున్నయట్లు.

(14 వ పేజీ తరువాయి)

పథమున సుదూరగామిగా నిష్క్రమిస్తాడు.

‘మరళీధర మరళీధర

నాహృదయ ప్రియవల్లభ

ఎటకేగితి ఎటకేగితి

నీగొంతుక నిద్రించెన

మూగవోయినా? మరళి!’

అంటూ కామిని పాడే విషాద గీతి కతో నాటిక అంత మాతుంది. ఉపసంహారం :-

సుఖాంతంగా నాటిక వ్రాయడం కవికి కష్టం కాదు. విషాదాంత నాటిక వ్రాయడమే ఒకసవాల! సంఘటనలు వాస్తవికతకు దూరంకాకుండా కల్పించి, అందుపాత్రలు సజీవంగా ఉండేటట్లు జాగ్రత్తవహించి, పాఠకుని పెదవి విరుపుకు నాటిక బలికాకుండా వ్రాయడం కత్తిమీద సామువంటిది.

‘ఫలానా పాత్రను నాటికలో ఎందుకు చంపారు?’ అని కవిని ఏ పాఠకుడు ప్రశ్నించినా, సహేతుకంగా సమరించుకోగలగాలి కవి. లేకుంటే కవిక, నాటికకు ప్రళంసా - పూలదండలకంటే విమంశతీతలే ఎక్కువగా పడే అవకాశముంది.

ఈ ‘అప్పరస’ నాటికలో కామినిని మిక్కిలిగా అభిమానించిన రాజా, కోర్కెతో మరళీధరునకు మరణశిక్ష విధించడం, మరళీధరుని కవితకు పరవశయగు కామిని ఆతనిని ప్రేమించడం, తనకంటే మంచిపేరు తెచ్చుకునే మరళీధరునిపై మత్సరింతో ముసలాయుధుడు రాజును మండించడం, వాస్తవానికి చాలాదిగ్గరగా వున్నాయి. ఇన్ని వాస్తవాల చట్రంమధ్యలో ‘మరళీధరుని మరణం’ ఈ నాటికకు పుష్టిని చేకూర్చింది. ఈ విధంగా ‘అప్పరస’ తెలుగువారి గుండెల్లో పదికాలాలు మనగలిగే అర్హతను సంపాదించుకొంది.

(గత సంచిక తరువాయి)

— శ్రీ భారతీమిత్ర.

కర్ణుడి వ్యక్తిత్వంలో సుగుణాలాగా కనిపించే మరో దుర్గుణం ఉంది ఇది దుర్గుణం అనే దానికంటే దుర్బలత్వము అంటే సమంజసము అది దానగుణం. అతనికి దానకర్ణుడు అని పించుకోవాలనే తపన చాలా ఉంది. మిడిమిడి జ్ఞానంగలవార్యకి ఇటువంటి తపనఉంటే మూర్ఖత్వం ఆశం ఆవరించి ఆత్మవిశ్వాసానికి కారణమౌతాయి. కర్ణుడి విషయంలో కూడ అతని దానగుణమే అతని పతనానికి కారణమైంది. ఎవరోచ్చి ఏమడిగానా ఇస్తాననడంవల్ల, ఇందుగ్గుడు వచ్చి అడిగినపుడు తన కవచకుండలాటే ఇవ్వక తప్పింది గాదు.

అందులోనూ ఇందుగ్గుడు బ్రాహ్మణ రూపంలో వచ్చాడు. ఇంద్రియ సుఖాలు మిడిమిడి జ్ఞానంగల వారికి, బ్రహ్మ మయంగాను, యాచనలుగాను కనిపిస్తాయి. ఇదే ఇందుగ్గుడు బ్రాహ్మణ రూపంలో యాచకుడుగా రావడం. ఇంద్రియ సుఖాలు అనుభవించడంలో మనం వ్యసనానికి లోనైన మన జ్ఞానాన్ని దేహాన్ని దానికై వేచ్చిస్తున్నాం. ఇదే కర్ణుడు సహజ కవచకుండలాలను ఇంద్రుడికి దాన మివ్వటం. ఇది గొప్పగా వైకి కవచదళచ్చు కాని అతి నీచమైన మిత్ర ద్రోహం ఇందులో ఉంది. దుర్యోధనుడు ఇతణ్ణి సహజ కవచకుండలాలు ఉండుట చూసి గొప్పపీరుడని ఆదరించాడు. మరి అటువంటివాటిని కేవలం కర్ణుడు కీర్తి కోసమని దానమిచ్చేవాడు. ఇది దుర్యోధనునికి అన్యాయం చేయటం కాదా! పైగా ఇందులో మరియొక దుర్గుణంకూడా ఉంది.

ఇందుగ్గుడికి ముందుగానే సూర్యుడు వచ్చి కవచకుండలాలు ఇవ్వద్దని చెప్పి వెళ్ళాడు. కాని కర్ణుడు వినలేదు. ఇందులో పూర్వ తిస్సార్ముతోపాటు సుగుణాన్ని వ్యసనంగా చేసుకోవడం, ఆ ఆవేశంలో అవివేకంగా ప్రవర్తించడం, దానివల్ల మిత్రద్రోహం ఆత్మ ద్రోహం చేసుకోవడం సంభవించాయి. పరమాత్మ పుత్రుడైన శివుడు అత్యస్వరూపుడు గనుక ఆతని పుట్టుకతో పాటు కలిగిన దేహమే సహజకవచం. దేహస్థితిని పొందటంవల్ల గలిగిన మిడిమిడి జ్ఞానమే సహజ కవచకుండలాలు. శివుడికి దేహం ఇవ్వబడింది. గాని దేహంమీదే అధికారంలేదు. దానికి కారణం అతడు ప్రకృతిపరమాత్మలకు (కుంతి సూర్యులకు) పుట్టినవాడనని తెలుసుకోక పోవడమే దేహపోషణ ప్రధానమైన శూద్రజీవితం గడుపుతూ ఉండడమే. అందువల్ల ఆ దేహంవల్ల గలిగే అహంకారం అతనికి ఈదేహం తనదే అన్న భావం కలిగిస్తుంది. ఇదే అంగరాజ్య పట్టాభిషేకం. కాని వ్యసనం చేత ఇంద్రియాలకు లోనై మనం బాధపడుతున్నపుడు ఈ దేహంజ్ఞానం మనవి కావని తెలుస్తాయి. ఇదే ఇందుగ్గుడికి కవచ కుండలాలు కోసి యిచ్చి వేయడం.

సూర్యుడు వచ్చి చెప్పినాగాని వినకుండా కవచ కుండలాలు దానమివ్వడంలో దాతృత్వ భ్రాంతి ప్రధానంగా చూసుకున్నాడు గాని దుర్యోధనుడి మీద దృష్టిలేదు. మిడిమిడి జ్ఞానంగలవాడు అహంకారాన్ని కూడా మరచి పోయి ఇంద్రియ బాధకు గురి అయినపుడు పరమాత్మ జ్ఞానం వాడిలో పనిచేయదు. దేహాన్ని ఇంద్రియ బాధకు

శ్చగించి వేస్తాడు. ఇదే నూర్పుడి మాటను తెక్క చేయకుండా కర్ణుడు వచకుండలాలను దానం ఇచ్చివేయడం ఇందులో వ్యక్తిగత విషయం చూసు కన్నాడుగాని మిత్రుడి మాట తలపెట్ట లేదు.

భీష్ముడు తనని అర్ధరథుడిగా నిర్ణయించినందుకు భీష్ముడున్నంతవరకూ యుద్ధం గంగాలో తానడుగుపెట్టకపోవడం ఇది కూడా కర్ణుడు వ్యక్తిగత ద్వేషంతో చేసినపనే. ఇందులోనూ పౌరాణమిత్రుడైన దుర్యోధనుడికి సహాయం చేయడం శన్నద్ధుల్లేదు. 'భీష్ముడు-అంటే దేవ వ్రతుడు. అంటే దేవతలు నిర్వహింప వలచుకున్నపనిని నెరవేర్చేవాడు. అందువల్లనే మొత్తం భారత కథ నడవడానికి కారణమైన పాండురాజ ధృతరాష్ట్రులపుట్టుకకు దోహదం చేశాడు. భీష్ముడు - అంటే భీష్మించుకొని ఉండేవాడు. అంటే పెళ్ళి చేసుకోకుండా రాజ్యం ఆక్రమణదేని మొండిగా ఉండేవాడనికాదు. జరుగుతున్న సన్నివేశాన్ని మంచిదయినా చెడ్డదయినా భగవత్సంకల్పంగా భావించి ఉదాసీనంగా భావించి ఉదాసీనంగా ఉండిపోవడమే అసలైన ధీరత్వం. మనం అలా ఉండగలమా? అందుకే సభలో జూదమాడుతున్నా, వస్త్రాపహరణం జరుగుతున్నా, ఘోరప్రతిజ్ఞలు జరుగుతున్నా అలాగే చూస్తూ ఉండిపోయాడు. భారత కథ జరిపించడంకోసం దేహంతో భూమిమీద నిలచిపోయిన వసువుగదా అతడు. తండ్రికి పెండ్లి చేసేటందుకై రాజ్యాన్ని త్యాగం చేసినపుడే అతడు దేహభిమానం లేనివాడని స్పష్టమవుతుంది. (రాజ్యమంటే దేహమేకదా!) అందువల్లనే తండ్రి స్వచ్ఛంద మరణాన్ని వరంగా ప్రసాదించాడు. అంటే తనకి బుద్ధిపుట్టినపుడు దేహాన్ని విడిచిపెట్టవచ్చు.

ఈ విధంగా దేహభావం లేక దేహంతో తాను ఉండదలచినంత కాలమూ తాను నిలచి ఉండడమే భీష్మించుకొని ఉండడం. ఆజన్మాంతం పెళ్ళిలేకుండా భీష్మించుకొని ఉండేవాళ్ళని, పడవని విడిచిపెట్టకుండా భీష్మించుకొని ఉండేవాళ్ళని మనం ఎక్కడైనా చూడగలుగుతాం. గాని రాజ్యం ఆక్రమణదేని భీష్మించుకొని ఉండటం, వస్త్రాపహరణం జరుగుతూ ఉంటే భీష్మించుకొని ఉండటం, దుర్యోధనాదులు పాండవులకు రాజ్యం ఇవ్వకపోయినా భీష్మించుకొని ఉండటం, తమది అధర్మం అని తెలిసినా పదిరోజులు భీష్మించుకొని యుద్ధంచేయటం, అసహాయ స్థితిలోకూడా అంపశయ్యై ఉత్తరాయణం వరకూ భీష్మించుకొని ఉండటమూ మనం ఎక్కడా చూడం.

కనుక జరుగుతున్నది దైవసంకల్పమని దర్శింప గలగడమే భీష్మత్వం, భీష్మతత్వం. అందుకే దేవవ్రతుడు అని పేరుపెట్టారు. కనుకనే కర్ణుణ్ణి కవచకుండలాలు ఇంద్రుడికి దానం ఇచ్చేశాడు కాబట్టి అర్ధరథుడిగా నిర్ణయించాడు.

కర్ణుడు తాను దేహభావం కలవాడు కాబట్టి దానికి సంకేతమైన కవచం ఇచ్చస్తే తానే లేడు. అందుచేత యుద్ధానికి పనికిరా దని నిర్ణయించవలసి ఉంది. కానీ వాడికి తెలియక పోయినా వాడు ఆత్మస్వరూపుడు గనుక, కంటి నూతపుత్రుడని తెలిసినవాడు గనుక జరుగవలసిన యుద్ధానికి అనుగుణంగా కర్ణుడిని అర్ధరథుడిగా నిర్ణయించాడు. భీష్ముడు తాను పరిపూర్ణజ్ఞాన స్వరూపుడు. కర్ణుడి మిడిమిడి జ్ఞానరూపమైనవాడు. సంపూర్ణజ్ఞానం సుస్థిరంగా ఉండగా కర్ణుడు యుద్ధంచేయక పోవడం, ఇక్కడ మిడిమిడి జ్ఞానానిదే వైచేయిగా ఉంటుంది. అహంకారానికి ప్రాధాన్యం ఉండదు. ఇదే దుర్యోధనుడికి సాయం చేయాలి. అన్న భావం లేకపోవడం.

ఇంతవరకూ కర్ణుడి వ్యక్తిగతద్వేషం, మిత్రద్రోహం వేరువేరుగా చూశాం. ఇప్పుడు ఈరెండూ కలిపిన సంఘటన చూద్దాం. ఇదికూడా దానవ్యసనం అనే దుర్బలత్వానికి ఉదాహరణే. యుద్ధానికి ముందు శ్రీకృష్ణుడువచ్చి కర్ణుడికి జన్మరహస్యం చెప్పివెళ్ళాక కంటివచ్చి పుత్రరక్షణ అర్థిస్తుంది. కర్ణుడు దుర్యోధనుడి మాట విడిచిపెట్టి అర్జునుడినితప్ప తక్కిన నలుగురు పాండవులనీ చేజిక్కినా కూడ చంప నని మాట యిచ్చాడు.

మరి దుర్యోధనుడికి ప్రధానశత్రువులు పంచపాండవులే కదా! వీరిలో అర్జునుడికి ప్రతివీరుడుగా కర్ణుణ్ణి నమ్ముకున్నాడు. భీముడికి ప్రతివీరుడుగా తనని భావించు కన్నాడు. అటువంటపుడు భీముణ్ణి చంపినాకాని అతడుసంతోషించి ఉండేవాడు. లేదా ద్రోణుడు ప్రతిజ్ఞ చేసినట్లు ధర్మరాజుని ప్రాణాలతో పట్టి ఇవ్వవచ్చుగదా! అలాకాక వారందరిని చంపనని మాట యిచ్చి తనకు వ్యక్తిగత ద్వేషం ఉందిగనుక ఒక్క అర్జునుణ్ణి మాత్రం చంపక విడిచిపెట్ట నని మాట యిచ్చాడు. మరి యిందులో మిత్రద్రోహం వ్యక్తిగత ద్వేషమేకదా ఉన్నవి.

కంటికి మాటయినూ తన వ్యక్తిగత ద్వేషం బయట పడకుండా అర్జునుడికి ప్రతివీరుని గా తనని దుర్యోధనుడు ఎంచుకున్నాడని అందువల్ల పంచపాండవులన్న ప్రసిద్ధిపోకుండా అర్జునుడో తానో ఎవరో ఒకరే ఉంటారని చెప్పాడు. ఇందులో-పంచేంద్రియాల సంఖ్య మారదు గనుక ఈవిధంగా చెప్పబడింది. పంచపాండవులలో ధర్మరాజు అంటే జీవుని యొక్క వాగింద్రియము (వాక్ తత్త్వము) భీముడు అంటే జీవునియొక్క స్పృశేంద్రియము (సుక్ష్మ), నవలండు అంటే జీవునియొక్క పాయువు అనే యింద్రియము (అంత తత్త్వము), సహదేవుడంటే తల్లిగింద్రియము (దేహతత్త్వము), ఈ

యింద్రులన్నీ ఇంద్రియసంపుటిగా నీవి
స్తున్నాయి. జీవితోపాటే ఉంటాయి.
జీవుడు లేకపోతే యివి ఉండవు. ఇవి
ఉంటే జీవుడు లేకుండా పోడు. అందు
వల్ల ధర్మజ, భీమ, నకుల, గహదేవుల్ని
ఏమీ చేయని కర్మడు మాట యిచ్చా
డంటే అర్జునుడు కూడా బ్రతికి ఉంటా
డని నూచించినట్లయింది. కాని కుంతి
కన్నులెరిగి అయిఉండి ఒట్టిన్నడే గంగ
లో విడిచి పెట్టడం, కుమారాస్త్రవిద్యా
ప్రదర్శనవేళలో పలుకక పోవడం వల్ల,
ఆమెపై కలిగిన అసహ్య భావం వల్ల
ఆమాట నోరార చెప్పలేక పోయాడు.
అదే శ్రీకృష్ణుడి దగ్గరయితే పాండవులకు
విజయం తప్పదని ఒప్పేసుకున్నాడు.
మరి పాండవులలో అర్జునుడు అంటే
ఇంద్రునియొక్క పుత్రుడు. అంటే ఇంద్రి
యసంపుటిగా జీవించే లక్షణం. పంచేం
ద్రీయాలలో ఇతడు అగ్ని తత్వం కలవా
డవుతాడు. మరి ఇంద్రుడు అగ్ని ఒక
టేనా అంటే ఒకటి అని 'ముఖాందింధ్ర
శ్చాగ్నిశ్చ, అనే పురుషనూక్తాన్ని బట్టి
చెప్పవచ్చు. అందువల్ల పంచేంద్రియా
లలో కన్ను పాదము అర్జునుడికి సంబం
ధించినవి. అగ్ని చలనతత్త్వము గలది
గనుకనే దానినుండి మనల్ని నడిపించే
పాదం అతణ్ణి నడిపిస్తూ ఉంటుంది.

ఇలాభౌతికంగా నడవడమేకాదు. జీవి
తం అనే జీవయాత్రలో కూడా అగ్నియే
ఆకలి కామంగా దేహములనుండు పని
చేసి వ్యవస్థల్ని నిలుపుతోంది. ఈవిధంగా
పంచేంద్రియాలలో ప్రధానమైన కన్ను,
పాదం - ఆకలి, కామం తీర్చుకునే విష
యంలో సుక్రమంగా ప్రవర్తించాలి.
అంటే సరియైన సంపూర్ణమైన జ్ఞానం
ఉండాలి. మనం పరమాత్మయొక్క అంశ
లం (నూర్పుని పుత్రులం) అని తెలి
స్తేనే ఆజ్ఞానం కలుగుతుంది. అది తెలి
యకపోతే మిడిమిడి జ్ఞానం అలాగే ఉం
టుంది. ఆకలి కామాలు కలిగినపుడు

గురహంకారం ఒక దుశ్చేష్టను ప్రేరే
పించివుడు ఈ పనిచేస్తేమాత్రం తప్పే
మిటి అని చెప్పే మిడి మిడి జ్ఞానమే
కర్ణుడు. అంటే అతికాముఖుడైన వానికి
యావనంలో వ్యభిచారం చేస్తేమాత్రం
తప్పేమిటి అని అనిపించటమే. జ్ఞానికి
సంకేతమైన పాండురాజు కుమారుడు
ధర్మాన్ని ఆనుసరించి జీవించటానికి సం
కేతమైన ధర్మరాజుకి తమ్ముడూ అయిన
అర్జునుడు - అనే జ్ఞానజీవిక - కామం -
దాంపత్య పద్ధతిలో తీర్చుకోవాలి అనిపి
స్తుంది. కాదు వ్యభిచారం చేసివా తప్పు
లేదు అని మిడి మిడి జ్ఞానం అతని అహం
కారాన్ని రెచ్చగొట్టుంది. ఇదే కర్ణార్జు
నుల విరోధం. ఇందులో ఏదో ఒకటే
నిలుస్తుంది. రెండూ ఉండవు. ధర్మబద్ధ
మైన దాంపత్యమో, ధర్మవిరుద్ధమైన
వ్యభిచారమో - ఏదో ఒకటే. ఇదే
కర్ణుడు ఆ కుంతి కిచ్చిన మాటలోని పర
మాంశం.

భగవదనుగ్రహం పొందిన వాడ
యితే మిడిమిడి జ్ఞానం ఎంతరెచ్చగొట్టి
నా నిగ్రహించి నిలుస్తాడు. అందుకు
కావలసిన నిపుణత అపరమాత్ముడే నేర్చు
తాడు. ఇదే శ్రీకృష్ణసారథ్యంలో అర్జు
నుడు కర్ణుణ్ణి ఎదిరించి నిలువగలగడం.
భగవదనుగ్రహం లేకపోతే దురహంకా
రం వల్ల దుశ్చాసన స్వభావం (తీవ్ర
కాంక్ష) పదిమందిలో వాడి నైచ్చాన్ని
బయటపెడుతుంది. కాలక్రమేణా అతని
ఎముకలు పనిచెయ్యక కీళ్ళవ్యాధులు సం
క్రమించి, దేహంతుంగి కృశించి మరణి
స్తాడు. ఇది కర్ణుడికి శల్యసారథ్యంగానూ
రథచక్రం భూమిలో కూరుకుపోడం
గానూ చెప్పడం జరిగింది.

శల్యుడు మాదిరి అన్న గారు. పాండ
వులకు సొంత మేనమామ. కనుక పాండ
వులకు యుద్ధసహాయం చెయ్యడం సమం
జసం కాని అలా జరుగలేదు. ఎందువల్ల
నంటే జ్ఞాని అయిన రెండవ ప్రకృతియే

రెండవబౌద్ధ్య అని చెప్పుకున్నాం గదా!
(పాండురాజు రెండవభార్య ఆస్థితిలో
దేహంలోని శల్యశక్తి (ఎముకలపుట్టి).
ఇది జీవని ఇంద్రియాలకు మృత్యుసము
రంలో సహాయం చేయాలి. కాని చేస్తు
న్నాయా? ఒక ప్రక్క ఎప్పుడు ప్రాణం
పోగోందో తెలియని స్థితిలోకూడా కీళ్లు
పట్టివేయడం. కాళ్ళు చేతులు కదపలేనిస్థితి
వస్తుంది. అంటే వ్యూహం అజ్ఞానస్థితిలో
చేసిన త్రాగుబోతుపనులూ, తిరుగుబోతు
పనులూ తేడా. నాటిఫలితం ఇప్పుడుజ్ఞానం
వచ్చినంతమాత్రాన అనుభవించక తప్పు
తుందా. ఇదే కుంతికాడుకయిన కర్ణుడు
అజ్ఞానంలో చేసినందుండగాలకు ఫలితం గా
శల్యసారథ్యం వదరడంగా చెప్పబడింది.

అంటేగాక ఈ శల్యుణ్ణి గుర్తొ
ధనుడు మార్గసుధ్యంలో మద్యశాలలు
మొదలైనవి ఆకర్షణీయంగా ఏర్పాటు
చేసి వశపరచుకున్నాడు. అతడుకూడా
మత్తులో మాట యిచ్చాడు. ఆ తరువాత
ధర్మరాజుకి కూడా సహాయం చేస్తానని
మాట యిచ్చాడు. ఇక్కడ ఇతనివ్యక్తి
త్వం చెబ్బతినడం కనిపిస్తుంది. దానికి
తోడు దుర్యోధనుడు త్షత్రియుడైన
శల్యుణ్ణి నూతుడుగా పేరుబడ్డ కర్ణుడికి
సారథిగా ఉండ మని నియమించాడు.
త్షత్రియుడు రథిగా నూతుడు సారథిగా
ఉండడం ధర్మం. త్షత్రియుడు రథం
నడిపించేవాడు నూతుడు రథం నడిపి
వాడు కాని యిప్పుడు తారుమారయింది.
నూతుడే రథి (కర్ణుడు), త్షత్రియుడు
సారథి (శల్యుడు) అయ్యారు. ఈ మార్పు
మిడిమిడి జ్ఞానం, శల్యశక్తి అహంకా
రంతో మొదటశరీరాన్ని స్వేచ్ఛావిహారా
నికి ఉపయోగిస్తే తరువాతికాలంలో
ఎముకలు చెప్పినట్టు దేహం వివలమి
వస్తుంది కాని తన ఇష్టానుసారం గా పని
చేయడు. ఇదే సత్కార్య చరణులకు
దేహాన్ని వినియోగించనివారికి ప్రకృతి
విధించే శిక్ష.

రాళ్లపల్లి రచనా రామణీయకత

— శ్రీ కరవరపు వేంకటరామయ్య, ఎం. ఏ'

ప్రకృతి ఈవిధంగా దండన విధిస్తుంది. ఆ దండనచేత అతని శరీరం శిథిలమై నానాటికి ప్రంగిపోతుంది. ఇదే కర్ణుడి రథచక్రం భూమిలో ప్రంగిపోవడం.

రథం అంటే దేహం. భూమి అంటే కూడా దేహమే కనుక రథం భూమిలోనికి కూరుకొని పోవడం అంటే వ్యాధిచేత దేహం లోనికి క్షీణించిపోవడం. ఈ విధంగా జీవుడు పూర్వప్రకృతిలో అజ్ఞానంతో చేసిన పనులకి రెండవప్రకృతిలో ఎముకలే బుద్ధి చెబుతున్నాయి. ఇదేవంటి కొడుకైన కర్ణుడు అజ్ఞానంగా ప్రవర్తించడం వలన మౌలి అన్న గారైన శబ్దాని సారథ్యంలో చెబ్బు తిన్నట్టుగా ను, అప్పుడు వ్యాధిచేత దేహం క్షీణించి పోవడమే రథచక్రం కూరుకొని పోవడం గానూ చెప్పబడింది. ఈవిధంగా ప్రకృతి దండన విధించినపుడు పరమాత్ముడు కూడా అతని దేహం పతనమవడమే సమంజసమని నిర్ణయిస్తాడు. ఇదే శ్రీకృష్ణుడు కర్ణుణి రథచక్రం ఎత్తుకుంటూ ఉండగా కొట్టడం ధర్మమే అని నిర్ణయించడం. రథచక్రం ఎత్తుకొనడం అంటే దేహం నిలబడని స్థితిలో జీవించాలని ఆశ పెట్టుకోవడం. అది సరవేరక జీవుడు దేహం విడిచిపెట్టడమే సృష్టి పరమధర్మంగా భగవద్విగ్గయంగా జరుగుతోంది. ఇదే శ్రీకృష్ణుడు కర్ణుణి కొట్టడం తప్పుగాదని ధర్మమే అని నిర్ణయించి అర్జునుడితో చెప్పినట్లుగా కథలో చెప్పినట్లుగా కథ చెప్పబడింది.

పరమాత్మ జీవులు ఉత్తమదేహములందుంటే ఇష్టపడునుగాని శిథిలశరీరములందుంటే అంగీకరింపదు. వీలయినగా అట్టి శరీరము వలన ఆశంధము అభింపదు. మరి ఆత్మ ఆనంద స్వరూపంకదా! అందువల్లనే ప్రాణాపాయ స్థితిలో నైనా భగవంతుడు జీవులకు ఆత్మ జ్ఞానం ప్రసాదిస్తాడు. ఆ జ్ఞానమే అర్జునుడు. అట్టి ఆత్మజ్ఞానం చేత దేహాన్ని విడువడానికి సిద్ధపడడమే అర్జునుడి చేతిలో కర్ణుడు మరణించడం. ఒకవేళ

అధునికాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో తమ కంటూ ఒకస్థానం ఏర్పరచుకొన్న కొద్దిమంది రచయితలలో 'ఒకడు రాళ్లపల్లి.' విమర్శకుడిగా సహృదయుడుగా, ఉత్తమ వాగ్విగా, సంగీతవేత్తగా ఆంధ్ర కన్నడ సాహిత్య పీఠులలో 'జగ మెఱిగిన బ్రాహ్మణుఁ డాయన. అస దృశమైన పాండిత్యము, పాండిత్యము నకు వన్నె వెట్టు కవిత, కవిత కందముగు చక్కని విమర్శన వైపుణి, విమర్శకులు లేని వెల కల్పించు సరళత, అన్నింటిని మించిన గానకళామౌధుర్యము, రాళ్లపల్లి మూలధనములు. ఆయన తమిళరంగమును

ప్రాణాపాయస్థితిలో కూడా క్షీణించిన దేహాన్ని విడువడానికి సిద్ధపడకపోతే పరమాత్మ పూర్వం తానుచేసిన తప్పు అన్న ఏకరువుపెట్టి ఈవిధంగా గుర్తింబయోగమైన దేహం వదిలిపెట్టడమేధర్మం అని నిర్ణయిస్తాడు. ఈవిధంగా జీవాత్మ పరమాత్మ జ్ఞానంతో దేహాన్ని విడిచిపెట్టడమే కృష్ణార్జునులతన కర్ణుని పతనంగా నిరూపింపబడింది.

ఈవిధంగా సృష్టమైన ప్రకృతికి పరమాత్ముడు పుట్టినవాడైనప్పటికీ జీవుడు అజ్ఞానంచేత దేహభావం పొంది, సత్యం, అక్షీలం, అన్యాయం అయిన పనులకు దేహాన్ని వినియోగించడం వల్ల కీళ్ళ వ్యాధులు మున్నగునవి సంక్రమించి దేహం శిథిలమై చివరకు ఆత్మజ్ఞానం కలిగి పరమాత్మ సంకల్పముచేత దేహాన్ని విడిచిపెట్టడమే కర్ణుడికథ. మనశరీరం అనే కరుణాత్రింబోగ్మూడ మిడిమిడి జ్ఞానమైన కర్ణుడు నశించి పరిపూర్ణజ్ఞానమైన అర్జునుడే పరమాత్మ సారథ్యంలో విజయంపొందా అని మహాభారత కథానాయకుడైన శ్రీ కృష్ణపరమాత్మను ధ్యానిద్దాం.

—...—

కై చేసికొనిరి. కన్నడ కన్నూరిని అందుకొనిరి. ప్రాకృత పాఠ్యమును సాప డిరి. సంగీత సముద్రమును దరియంగ నీదిరి

రాళ్లపల్లి సారస్వత కృషిని త్రిధా విభజింప వచ్చును. అవి 1. పద్యకావ్యములు. 2. వచన రచనలు. 3. పీఠికలు. వీనిలో, పద్యకృతులలో రాళ్లపల్లి వారి స్వతంత్ర కృతులు, సంస్కృత ప్రాకృత కావ్యములకు అనువాదములు కలవు వచన రచనలలో ముఖ్యముగా ఆయన విమర్శగ్రంథములను పరిగణింపవచ్చును.

రాళ్లపల్లి వారి కవితావతార ప్రథమ తీర్థము 'తారాదేవి' స్వతంత్రకృతి. వారి పదునెనిమిదవ యేట రచించినారు. 175 గద్యపద్యాలలో ఏకాశ్వాసంగా వ్రాయబడిన లఘు కావ్యమిది. దీనికి మూలం చిలకమర్రి 'రాజాసానక థావళి.' అవక్ర పరాక్రమ శీలి, మేవాడు రాజ కమారుడునైన హరసింగు చందనాఖ్య వంశ సంభవుడైన భద్రసింగు కుమార్తెయగు 'తార'ను వివాహమాడుట ఇందలి ఇతివృత్తం. వీర శృంగార రస సమృద్ధ మృగేళనమున నరసాగిన చిక్కని చిక్కని రచన. రాళ్లపల్లి వారి వర్ణనా కాశలానికి 'తార' వర్ణన చక్కని ఉదాహరణ.

'హిమబిందు శంఖ కమలంబునంబోలెఁ జిలు చెమ్మటన్ మోము జనుగువార నల్లనల్లన వీచు చల్లని లేగాలి నెఱువరుల బెడరుచు నీటుగుల్గు నుండియు లేని యట్టుండి ముద్దులగుల్గు చిలు నవ్వులన్ మోచి చివురులెత్త మొగిలులోఁ గ్రొమ్మించు బోలె మాసిన చీర బంగారు నెమ్మెను రంగమీరఁ

పల్లెవాండ్రును దగిన యాభరణ ములను దన తనూకాంతి గ్రోత్రరంగును ఘటింపఁ దను సహిత ధైర్య తక్కియో యనఁగనప్పు డచ్చెలవ వీరి జేరఁగ వచ్చినలచె'

తార పల్లె పడుచుగా రాజవమారునికి కనువిందొనర్చి నప్పటి దీవర్తన. ని సర్గ భావనలో ఒప్పుచు కథానాయిక మూర్తిని పాఠకులకు ప్రత్యక్షము చేయు చున్నది. మస్కణ మనోజ్ఞము. 'తారా దేవి' కావ్యము రాళ్లపల్లివారి కథాకథన కాళలానికి, తెలుఁగు పాఠకుల బడుల ప్రయోగ నైపుణ్యానికి మణిదర్పణంగా చెప్పవచ్చు' నని డా॥ తంగిరాల వెంకట ముద్దాపూర్ణిగారి అభిభాషణము. కాకినాడ నుండి వెలువడు 'సరస్వతి' అనే మాసపత్రికలో 1911 లో ఈ కావ్యము ప్రకటితము.

శర్మగారి రెండవ కావ్యం 'మీరా బాయి.' దీని రచనా కాలం 1912. జన శ్రుతిలో నున్న మీరాబాయి కథను గ్రహించి విషాదాంత కావ్యంగా తీర్చి గిద్దూరు శర్మగారు. ఇది అఘరావ్యమే. మూలకథలో ఒండురెండు మార్పులు ప్రవేశపెట్టారు శర్మగారు. మీరాబాయి పేరును మీరాబాయిగ మార్పుట గమనింపఁ దగినది. 'మధురభక్తి' సంప్రదాయము పూర్తిగా పరిశ్రేణింపఁ బడినది. ఈ చిన్నకథలో మీరాబాయి, ఆమె భర్త, అతని మంత్రి, ఢిల్లీ పాదుషా నలుగురే పాత్రలు .. చారిత్రక ఇతివృత్తము, తద్విన్యాసము, నవ్యతా మీశకములైనా, సలక్షణమైన భావ, ఛందస్సు, కవి సమయాలు ఆన్నిటా సంప్రదాయ మార్గాన్నే శర్మగారు అనుసరించారు. ఇలా వారు ప్రాతల శాస్త్రల మేలు కలయికను సాధించిన వారైనారు' అని అంటారు డా॥ చెన్నా ప్రగడ తిరుపతి రావుగారు. శర్మగారి వర్ణనా రామణీయకతకు ప్రఖ్యాత వర్ణనము చక్కని బిడ్డము.

'తిరుగు ముత్తైపుఁ జీర వదల్చియంతఁ బసిడి సరిగెల చెంగావి తలువఁ గట్టి పద్మరాగంపుఁ జేర్చుక్క ఫాలసీమ నపుడు నిలిపి వెలుంగొందు నభలత్కీ'

మధురభావనా విశిష్టమైన ఈ గ్రంథం రాళ్లపల్లివారి మంజులరచనా రీతికి మణిదర్పణము.

శర్మగారి స్వతంత్ర రచనలలో ప్రథమంగా పేర్కొనదగినది 'పేరెన్నిక' గన్నది 'పెనుగొండ కోటపాట.' రాళ్లపల్లి వారిని కవిగా ముద్రతీసితుని చేయుటకు ఈ ఒక్క గేయంచాలును. అంతటి వన్నె, వాసీ గల దీ గేయం. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా ప్రభవించిన ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమమునకు సంబంధించిన దీ గేయము. 'జననీ జన్మభూమి శ్చ స్వర్గాదపి గరియనీ' అని కదా మన ప్రాచీనసూక్తి. గతవైభవాన్ని గుర్తుచేసి తన్మూలంగా ఉత్సాహం కలిగించ యత్నించడం ఈ గేయం లక్షణం. 'చనిన నాశుల తెనుగు కత్తులు సాన వెట్టిన బండ - యీ పెనుగొండ కొండ'

అంటూ పూర్వుల అవక్ర పరాక్రమోపేతతను గుర్తుచేస్తారు శర్మగారు. 'ఆంధ్రములఁ బ్రహరించు శత్రుల రక్తధారలు త్రాఁగి త్రేపగ ఆంధ్ర కన్నడ రాజ్యలక్ష్మల అతితి నీలపుడండ' (యాపెను)

అని పురాసంస్కృతీ వైభవాన్ని ఒక్కసారి కనులకు కట్టేలా చూపి, తన్మూలంగా ప్రజలను ఉద్యమోన్ముఖులను చేయడం కన్పిస్తుంది. 'తిరుమలేంద్రుని కీర్తితేనెలు బెరసి దించిన కాపుకవనపు నిరుపమ ద్రాక్షరసంబులు చింది తొలఁకెడు కుండ' (యాపెను)

నిద్రాణ స్థితిలోనున్న జాతిని జాగృతం చేయటానికి వెలువడిన 'రాష్ట్రోద్యమ

కవితలో' ఈ గేయమునకు నిరుపమస్థానం కల దనుట సహృదయు లెఱిగినదే.

శర్మగారి స్వతంత్ర కృతులలో పేర్కొనదగిన ఇంకొక కృతి 'శ్రీమహిమూర రాజ్యాభ్యుదయాదర్శ' అను సంస్కృత చంపూకృతి ఇందలి ఇతివృత్తం మైసూరు మహారాజులకు సంబంధించినది. మైసూరు రాజ్యపాలకులు శ్రీ చామరాజేంద్ర నాల్కడి కృష్ణరాజేంద్రుల పరిపాలనా కాలంలో సాధించిన ప్రగతి, అభ్యుదయము కావ్యేతివృత్తము. మైసూరు పాలకుడు శ్రీనాల్కడి కృష్ణరాజ ఒడయర్ నిండు సభలో జరిపిన కవితా పరీక్ష పోటీలో శర్మగారి కృతికి ప్రథమ బహుమతి లభించినది. ఈ కావ్యంలో మైసూరు రాజ్యాభ్యుదయం వర్ణితమైనా ముత్తంమిద ఇది ఆ అభ్యు

రచయితలకు

రచనలు ఎంత సంగ్రహముగానున్న అంత శీఘ్ర ప్రచురణకు వీలగును. అతిదీర్ఘములగుటవలన ప్రముఖుల రచనలు కొన్ని మిక్కిలి ఆలస్యముగా ప్రచురింపవలసి వచ్చుచున్నది. మా పత్రిక పరిమితిని దృష్టిలో ఉంచుకొని మాతో సహకరించుచు యథా ప్రకారము పత్రికపై అభిమానము చూపగోరిక.

గ్రంథవిమర్శాత్మక రచనలకు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యమని గమనింప గోరిక.

1-11-79 సంచిక వార్షిక సంచికగా ప్రచురింపబడును.

— సంపాదకుడు.

వయానికి కారణమైన ఆధునిక వైజ్ఞానిక సంస్కృతి విజయగాథ అని చెప్పవచ్చు. కస్తువు, కైలి, రస భావాలకారాలు, కాణిచితమైన సుదేశాలతో సర్వాంగ నుండరంగా ఉన్న ఈ సంస్కృత చంపూ కావ్యాన్ని కృతిరత్నంగా తయారుచేసి శ్రీశర్మగారు బహుమతికి అర్హం చేశారు. రసి శ్రీహెచ్. ఎస్. వరదదేశికాచార్యగారి ఆమోదాభిప్రాయము. అంతేకాదు శర్మగారి సంస్కృత భాషావైదుష్యానికి, ఆభావపై వారికి గల ప్రభుత్వ ప్రబల నిదర్శన మిక్కటి.

కాగా శర్మగారి అనువాద పద్యకృతులలో శిరశ్చక్రము 'కాలి వాహనగాథా సప్తశతీ సారము.' సాహితీ రసికులకు గాథాసప్తశతి యొక్క జీవప్రసంగం. ఇది ప్రాకృత సంకలన గ్రంథము. (Anthology) దీనిని సూర్యన వాఁడు వ్రాసాడు.' Hala, The Seventeenth Satavahana King (A D 20-24) is famous in literature as the compiler of satasai (saptasati) a collection of 700 erotic gathas in the Arya metre in Maharashtra prakrit. In its present form the worte contains linguistic features of the second or third century A D. or even later' అని ఆచార్య నీలకంఠ కాశ్మీగారి అభిప్రాయము. గాథయను నది ప్రాకృత చృందస్సు. ఒక పద్య భేదము. ఏగాథ కాగాథ స్వయం సంపూర్ణము. రసనిర్భరము. ధ్వని ప్రపూర్ణము. గాథాసప్తశతికి వేమ భూపాలుడు, కలదాల దేవుడు, గంగాధర భట్టు అనువారు వ్యాఖ్యానములు రచించిరి.

వేమ భూపాలుడు (1402-1420) రెడ్డి ప్రభువు. కవిరాజు. రాజకవి. ఈతడు 'సప్తశతి' యందు మనోహర మగు నూరు గాథల నేరి సప్తశతీ సార మను టీక రచించెను. ఆతని ఆస్థానకవి కవితాసనాథుడు 'నూనూగు మీసాల నూత్న యౌవమున' కాలివాహన సప్త శతీని ఆంధ్రీకరించెను. అందు మూడు పద్యములు మాత్రమే ఉపబద్ధములు. కాగా ఆధునికులలో కొందరు సప్తశతి ఆంధ్రీకరణమునకు పూనుకొనిరి. శ్రీఘట్టి లక్ష్మీనరసింహుల, శ్రీనిధి గుమ్మరి సీతారామస్వామి మున్నగువారు. కాగా రాళ్ళపల్లి వారు కాలివాహన సప్తశతీని సంపూర్ణముగ్ ఆంధ్రీకరించిరి. మొదట 1931 లో కేవలము 895 గాథలను మాత్రమే తెలిగించి ప్రకటించిరి. తదుపరి 1964 లో మొత్తం 735 గాథలను ఆంధ్రీకరించిరి. దీనిని ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తువారు ప్రకటించిరి. గాథల ఎన్నికలో శర్మగారు జర్మను పండితుఁడగు వీబరు పండితుని ప్రతిని అనుసరించిరి.

తన కూర్పును ఆతడు నాలుగు భాగములుగ విభజించెను. 1) గంగాధరుని టీక ప్రకారము కాఁబోలు 698 గాథలు గల సామాన్య భాగము. 2) ఇతర వ్యాఖ్యాతల మూలమందు ప్రత్యేకము కాఁగల గాథలు 116. 3) తెలుఁగు దేశమునందలి మూలపారము నందలివి 151. 4) పైవాని వంటి అలంకార గ్రంథములనుండి 35 ఇట్లు మొత్తము గాథా సహస్రము సరిగా ఆతడు కూర్చి నాఁడు. శర్మగారును ఇట్లే తమ అనువాదమును నాలుగు భాగములు చేసిరి. చమత్కారము, క్లేష, ప్రధానముగ నుండి అనువదింప నీలుకానివి, భావము స్పష్టముగా తెలియనివి, సామనస్య ముర్యాదను మీఱినవి, కవితావిశేషము లేనివి యైన గాథలను శర్మగారు ఆంధ్రీకరింపక విడిచిరి.

'మూలమును రచించిన కవులు, కవయిత్రులు, అందరి రచన సంప్రదాయమును ఒకటే. శబ్దారముల సంయుమము, భావముల అర్థము, అడ్డులేని సహజ ధారయు, తెలింగించు నపుడు, పై అసాధారణ గుణములకు లోపము రానీయక, తెలుఁగు పలుకుబడి చేదనీయక, రచింపవలె ననియే నాపేరాను, నాపరాయణము. అందుకై ఏకవృత్త నియమమును వదలి తెలుఁగు జాతికి సహజమైన ప్రియమైన ఆటవెలఁది, తేటగీతి, కందము లందే నాకృషి యథాను కూలముగ సాగించితిని' అని శర్మగారి వత్కాణము. శర్మగారి అనువాదము పరిశీలించిన అది అనువాదము వలె లోచక స్వతంత్ర కృతివలె భాసించును. ముద్దుగొలుపు అలలియాలి తెలుగుపదములతో కావాల సంధించిన విధముగ నుండును. వీరి అనువాదము.

'కస్యవా నహం ఇ లోనో
దట్టాణ పిఆఇ సవ్యణం అహారం
సభమర పడమగ్జా ఇణి
వారిఅవామే సహను ఏస్థిం'

అను ప్రాకృత మూల గాథకు కవి సార్వభౌముడు శ్రీనాథుని ఆంధ్రీకరణ మిది.

'వారణసేయ దావగోన

వా నవ వారిజమందుఁదేటి క్రొ
వ్వారుచునుంట నీ వెఱుంగ
వా ప్రియ వాతెఱుంగంటిఁ గంటిక
వ్వారికిఁ గెంపురాడ, తగ
వా మగవారల దూఱ నీవిభుం
దారసి నీనిజం బెఱుంగ

నంతకు నంతకు నోయ్య నెచ్చెనీ!

పైగాథకే రాళ్ళపల్లివారి అనువాద మిది.

ఎవని కలుక గలుగదే ప్రియైరాలి క
మోవి కాటు గన్నకి ముగుద! తేంటు
మూఁగి యున్న తమ్మి మూరుకొంటివి, న
దన్నవినపు, పైఁపకమ్మ యిపుడు! (3-56)

ఉపపతి గావించిన మోవి కాటు గృహపతి గమనించి కోపించునేమో యను చెలితో ఒక సఖి వచ్చు ఆ మె పతిని గమనించియు గమనించని తీరుగా పలికిన మాట లివి. 'ఓచెలీ! తు మ్మె ద దాగియున్న పువ్వును వాసన చూచావు. అది వట్టింది. ఆగాటుచూస్తే ఏమగాడు మాత్రం ఊరుకుంటాడు ' గృహ పతి అపలకులు విన్నాడు. చెలి రక్షింపబడి నది. ఇక ఆంధ్రీకరణంలో 'తిగవా మగ వారల దూఱి' నీవిభుండారసి నీనిజం బెటుగునంతకు నోర్చు' మనుట శ్రీనాథుని స్వతంత్ర కల్పనము. దీనిచే మూలార్థమును స్పష్టపఱచినాడు. శర్మ గారి అనువాదము యథా మూలము. శ్రీనాథ కవిత ప్రాథమిక గంధ గజేంద్ర గమనమువలె సుండగా శర్మ గారియనువాదము చల్లగా వీచు పైరగాలికి వరి కన్నెల కలపు నృత్యములా నున్నది. ఇంకొక్క ఉదాహరణ చూడుడు.

'ఊరలేడు మగడు; కారుచీకటి
గ్రమ్మి నట్టి పాడు రేయి, కట్టి యిల్లు
దొంగ లెవ్వరైన నోతురు కుమ్మరి ని
ద్రొంపలదు ప్రక్కయింటివాడ!'

1-263)

చిన్నచిన్న తెలుగు సదములతో సరళ సుందరముగా సాగిన ఈ రచన 'సేర్పరి యైన శిల్పి సన్నపోగారు తనమును జ్ఞప్తికి తెచ్చును. కృష్ణ శాస్త్రి గారు చెప్ప 'పదముల రంగు, రుచి' శ్రీశర్మ గారికి బాగా తెలియును. అందువలననే శర్మగారి ఆంధ్రీకరణము ప్రమర ప్రచార ప్రశస్తలను పొందినది. ఆంధ్రుల ఆదరణకు బహుధా పాత్రమయినది. అందుకే

ఈ గాధా సప్తశతీ సారమును ఆంధ్రీ కరించుట వారియొక్క రసజ్ఞతకును, మన భాషకును గురుత్వ మొపాదించు శార్య' మని శ్రీ కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డిగారి కతపత్రము.

సుందర పాండ్య విరచిత 'ఆర్య' నీతు్యపదేశములకు కాణాచి, వేయేండ్ల నాటి ఉత్తము సుభాషిత గ్రంథము. రచనా సౌందర్యమునకు, భావ గాంభీర్యమునకు, పలుకుబడి తీరులెన్నలకు పెట్టని కోట ఆర్య. అండలి సౌందర్యమునకు ఆకర్షితులై, గణగ్రహణ పక్షపాతులగు శర్మగారు దానిని తెలుగులో మృదుమధురంగా అనువదించినారు. చూడుడు.

'రజనీ కరః ఖలు శీనో
రజనీ కరాచ్చందనో మహాశిత,
రజనీ కర చందనాభ్యాం
సజ్జన వచనాని శీతాని'

దీనికి రాళ్ళపల్లివారు చేసిన యనువాద మిది.

చందమామ చలువ, చందనపంకంబు
'చందమామ కంటె చాల చలువ
చందమామకంటె చందన పంకంబు
కంటె మంచిమాట కరము చలువ'

మూలమునందలి 'రజనీకరః అనునది తెలుగులో 'చందమామ' యైనది 'మహా శీత,' ను 'చాలచలువ' అనుట తేట తెలుగు దనము. ఈ సందర్భములోనిదే ఇంకొక పద్యము.

'నిండు జాబ్బిగాని, పన్నీరుగాని
చందనముగాని, శీతలచ్ఛాయగాని
తియ్యగా నాడుమాట రీతిని జగాన
మదికి నింపులు గావుగా మోసవునకు'

(ఆర్య ప. 12)

ఈ రచనారీతిలో వేమన్నను తలపించుచున్నారు. అనువాదమైనను ఒక్క వ్యర్థ పదము లేకుండా నగిషీ చెక్కి నట్లున్నది వారి రచన.

సంస్కృతానువాదములో 'షేర్మొన' దగినది వేదాంత దేశికుని 'అభీతిస్తవ' ఆంధ్రీకరణము. వేదాంత దేశికు లనుపేర ప్రసిద్ధుడైన వేంకటనాథుడే స్తుతికర్త. భగవద్రామానుజుల విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయ సిద్ధాంతమునకు మూల స్తంభము వంటివాడు. శ్రీరంగనాథు నుద్దేశించి సాగిన ఈ రచనను గడిచిన అష్టగ్రహ కూటమి సందర్భమున రాళ్ళపల్లి వారు తెనిగించి ప్రకటించివారు. (భారతి. పెప్టెం. '62)

'కరుణా శీతలమై, రమాలసదుర
స్కందై, జగద్ధ్వంతః
స్మరమై యార్తుల యొక్క మ్రొక్కు
నక, ర

షాదీక్షవాటించి, వా
విరిగా వారిధి పాపనా వెలయు కా
వేరీ మహాసైకతాం
తర సంవిన్నిధి నిచ్చమేల్కొన్నెడఁ గా
తన్ నామనః పేటికన్

శర్మగారు కాళిదాస 'రఘునంశాన్ని' కొంత ఆంధ్రీకరించినట్లు తెలియుచున్నది. దాని వివరాలు నాకు అలభ్యములు, ఒండు రెండు పద్యములు మాత్రమే నాకు లభించినవి. ఒకటి గమనింపుడు.

'అట్టి సంతతి లేని నన్నెట్లు గనుచు
వంతఁ జెందవు మానివర్య? చెపుమ
ప్రీతిమై దాన నీర్యోని పెంపఁడుదకు
గొడ్డువారి న యాశ్రమ కుజమువోలె'
దీనిని కట్టమంచివారు ఉదాహరించిరి.
(త్రిలింగ. 6. సం. 6. జాన్. 1014).

కాగా శర్మగారి శ్రీసంపూర్ణ రచనలలో 'బాలకళతకము' శ్రేష్ఠమనినది. ఇది సంస్కృత కళకము. అరుల్లోకములను మాత్రమే రచించి శర్మగారు ఎందువలననో దీనిని వదలి వైచిరి. ఆ ఆరుల్లోకములను సంపాదించి శ్రీ కుంటిమద్ది కేశవ శర్మగారు 'భారతి'లో తమస్వీయఅంధ్రానువాదముతో ప్రకటించినారు. (డిసెం. '72) అందలి ప్రథమశ్లోక మిది.

ప్రాత స్మృత్యజ మందిరం, శ్రయ
ధనోన్మత్తై, నవజ్ఞాశతం,
మానేనాపి సహస్య, శోషయ తనం
సేవానుసీ, మాకుచః,
ఉద్బాహ్యుద్వయ ముచ్చ కైరుపహసన్
లంబాలకః కేవలం
సాయం త్వ మభి గచ్ఛతు ప్రియతమా
కక్షాఽవలంబీ శుకః'

అత్యంత మనోజ్ఞమయ భావనాసాకుమార్యముతో హృదయ రంజకముగా సాగిన ఈ రచన ఆ శ్లోకములలోనే ఆగిపోవుట అంధ్రపాఠకలోకం దురదృష్టము.

రాళ్లపల్లివారి కవిత సుందరము, సురభిశము. అయితే ఆయన అంధ్రసాహిత్యములో కవిగా సంపాదించు వన్న యశస్సు స్వల్పము. ఉత్తమ విమర్శకుడుగానే సాహిత్యప్రపంచమునకు సుపరిచితుడు. దానికి కారణం ఆయన వైమర్శిక దృక్పథమే. గాంధీర్యము, శివప్రజ్వల్యము, యథార్థ దర్శన యోగ్యత, సిసలైన గుణగ్రహణ పారిణత విమర్శకుడుగా ఆయన లక్షణాలు. ఈ దృష్టితోనే తన సృజనాత్మక వ్యాపారమును ముఖ్యముగా కవితను అత్యసాక్షికముగ అవలోకించుకొని, తన ప్రవృత్తికి రెండవమార్గమే శ్రేష్ఠమయిన దని నిర్ణయించుకొని ఏతన్యార్థములో సుదూరగామి అయినాఁడాయన.

రాళ్లపల్లి వారి రచనలలో ద్వితీయ భాగము వచన రచనలు. వీనినే విమర్శ

గ్రంథములుగ కూడ చెప్పకొనవచ్చును. అవి ముచ్చటగమూడు. 1 వేమన, 2. సారస్వతాలోకము. 3. నాటకోపన్యాసములు.

ప్రాచీన కవి చరిత్రలను పరిశీలించినచో భరత, భామహ, వామన, ఆనందవర్ధన, కుంతికావ్యాలంకారికులు, కాళిదాస, భవభూతి, భట్టబాణ, విల్వణాదికవులు క్రమముగా విమర్శ సృజన అనువ్యాపారములందు పరిణత ప్రజ్ఞులని తెలియగలము. అనగా ఈవిమర్శ, సృజన అనునవి దేనికది స్వతంత్రముగా ముగిసాధింపగలవని, వానిమధ్య వైరుధ్యమేమియు లేదని స్పష్టము. అసలు ప్రవృత్తియగువాడు చేయుపని తుమ్మెద శనుమమునుండి మధువును నేకరించునట్లు ప్రకృతినుండి భావసామగ్రి నేకరించుట.

(The process of synthesis is the business of the creator) విశ్లేషించి దాని పరమార్థమును విశదీకరించువాడు విమర్శకుడు.

(The Process of analysis is the business of the critic) ఒక్కొక్క వ్యాపారమునందు అభ్యాసవశమున పరిణత ప్రజ్ఞుడైన వ్యక్తికి రెండవ దానియందు పరిణతిని సాధించుట సాధారణముగ సాధ్యముకాని పని. అయినను అట్టివారు లేకపోతరు. వారి సంఖ్య శ్రేష్ఠమిద లెక్కించుటకు మాత్రమే యుండుట విశేషము. సంస్కృతమున దండి, రాజశేఖర, అభినవగుప్త, పండితరాయుడులు ఇంగుకు లక్ష్యధూతులు. అంగ్లసాహిత్యములో గోల్డ్స్మిత్ (Oliver Goldsmith), షెల్లీ (Shelly, P.B), వెల్స్ (Wells, H G) వెర్నె (Verne, Jules), డాడ్జ్ సన్ (కవిగా ఈతనిపేరు Lewies carroll) అట్టివారు. తెలుగులో ప్రాచీనుల్లో కేతన, రామరాజ

భూషణుడు, ఆధునికులలో కట్టమంచి, విశ్వనాథ, రాళ్లపల్లి పేరెన్నిక గన్నవారు.

విమర్శకుడనగా కావ్యగతి శబ్దజాలమును భావయొక్క శక్తి, సంప్రదాయములను బట్టియు రచయిత యొక్క శిల్పమును బట్టియు చతురస్రముగా ఆ గ్రంథము యొక్క పరమార్థమును విశదముగా వివరించు ఒకానొక అదర్శపాఠకుడు. "The qualifications of a good critic are three, he must be an adept at experiencing, without ecentricities the states of mind revelant to the work of art he is judging. Secondly, he must be able to distinguish experiences from one another as regards their less superficial features. Thirdly, he must be a sound judge of values' అంటాడు వి. ఎ. రిచర్డ్స్ తన 'Principles of literary criticism' అన్న గ్రంథంలో. రాళ్లపల్లి విమర్శలు పై పంక్తులకు భాష్యము లని చెప్పవచ్చు. సందర్భవశాన ఆయనే 'పేర్కొన్నట్లు ఆయన దృష్టిలో విమర్శ, కత్వము గూటి కవిత్వము వంటిదే. అంతేకాదు విమర్శను ఒక శాస్త్రంగా రాళ్లపల్లి భావించలేదు. ఈకోణంనుంచే వారు విమర్శలు చేసేవారు. 'Every criticism is an autobiography' అన్న పలుకులు వారి విమర్శపట్ల ప్రత్యక్ష సత్యము అని వారే వక్కాణించిరి.

నవలా సాహిత్యము - శ్రీమతి రంగనాయకమ్మ (1947 - 77)

— కుమారి తుర్లపాటి రాజేశ్వరి.

(గతసంచిక తరువాయి)

వ్యభిచార నిర్మూలన మనెడిది రచయిత్రి కృష్ణ వేణి (రచనాకాలం 1958) నాటికే సమస్యగా గుర్తించిరి. కాని ఆనాడు వ్యభిచారిణుల పట్ల సానుభూతి ప్రకటించలేదు. వేళలము భార్యాభర్తల వివాహబంధం ఆపవిత్రము కారా దని మాత్రమే అనిరి. 1972 'అంధకారంలో' నవలలో వ్యభిచారిణుల జీవితము కడు వాస్తవముగా వర్ణింపబడినది. ఇందు పాత రాసియుగం నుంచి నేటివరకు స్త్రీల చరిత్రను వ్రాయుచూ - స్త్రీలకు సమాజములోనున్న స్థానమును, వారి హక్కులను, వేశ్యలేర్పడిన విధానమును వ్రాసిరి. సోషలిస్టు దేశములలో స్త్రీల స్థితి ఉన్నతముగా ఉన్నదనియు రాధ, రాజేశ్వరి, దుర్గ మున్నగువారిజీవితములను కరుణాసభిరతముగా చిత్రించుచు సోషలిజము వచ్చిన స్త్రీల స్థితి తప్పక మెరుగువుతుందనెడి ఆకాభావమును వ్యక్తపఱచిరి.

సోషలిజంలో సామాజిక పరివర్తన కూడా అద్భుతంగా జరుగుతుంది. స్త్రీలను స్వతంత్ర వ్యక్తులుగా సమాజం గుర్తిస్తుంది. సమాజంలో స్త్రీలు చదువుకుంటారు. వుద్యోగాలు చేస్తారు. తమని తాము పోషించుకుంటారు. ముఖ్యంగా పిల్లల్ని శిక్షిస్తే పెంచటానికి స్త్రీలు ఎవరి దయమీదా ఆధార పడక్కలేదు. అన్నిటికీ ప్రభుత్వం బాధ్యత తీసుకుంటుంది' (పుట - 838 - అంధకారంలో)

నేషను సమాజములో స్త్రీలు చదువుకొని ఉద్యోగములు చేయుచున్నారు. సమాజములో నూటికి రెండుమూడు స్త్రీలు తమ పిల్లల్ని పెంచుటకు ఎరి దయ మీదను ఆధారపడుటలేదు. భారతీయ వైవాహిక జీవితము భార్యాభర్తలలో ఒకరి యెడల ఒకరికి అనురాగము పెంపొందునట్లు రూపొందించబడినది. ఇందు దయాధర్మముల ప్రసక్తి లేదు. భార్యాభర్తలు పరస్పర సహకారముతో, సహజీవనము సాగించుచు పిల్లలను పెంచిపెద్ద చేయుచున్నారు. అయితే ఎక్కడో నూటికి15మంది స్త్రీలు పురుషదౌష్ట్యానికి బలిఅయినవారు లేకపోలేదు. వారికి స్త్రీవాక్కులు రక్షణ సౌపలిస్టు సమాజము కల్పిస్తుందట! ఏది ఏమైనా రచయిత్రి దేశపాలకవర్గములో రాజకీయ సంబంధమైన మార్పు కోరుతున్నా రని స్పష్టమవుతున్నది. సృష్టి అంతయు సమానమనెడి రచయిత్రి సమాన హక్కులు స్త్రీలకు ఉండవలెనని రని వేరుగా చెప్ప నక్కరలేదు.

'స్త్రీల స్వేచ్ఛా, పురోభివృద్ధి' పురుషులు పెట్టిన హద్దులలో మాత్రమే ఆగేది కాదు. హక్కుల నేటి ప్రార్థించి, యాచించి తెచ్చుకునేవికావు. వీరోచితంగాపోరాడి తెచ్చుకునేవి. ఈ పోరాటంలో నాజీవితాన్ని సంతోషంగా బలిచేస్తాను. స్త్రీని ఆదరించటం అభిమానించటం చాలదు. పరిపూర్ణమైన వ్యక్తిగా గుర్తించు

చాలి (పుట-914) లలిత శేఖర్ కి వ్రాసి ఉత్తరు అంధకారంలో)

స్త్రీలపై పురుషాధికారమును రచయిత్రి తమ అనేక - నవలలలో గుర్తించారు. ముఖ్యముగా స్వీట్ హోమ్ లో విములచేతి క్యామలరావును అనిపించిన మాడల్ లో గచయిత్రికి స్త్రీలపైనున్న స్త్రీసానుభూతి ప్రకటిత మగుచున్నది.

'స్త్రీమీద పెత్తనానికి బయల్దేరారా మీరు? ఏహక్కుతో? ఏ అధికారంతో? ఏ నీతితో? స్వార్థంతోతప్ప - నైచ్యంతో తప్ప - పశుబలంతోతప్ప - మౌనంత మెండ్ల లెస్ తవుంటే విశాలంగా ఆలోచించి వనలెవ్వండి స్త్రీలని...మీ ఆంక్షలకి పెత్తనాలకి - ముగ్ధులగ నీతులున్న పవిత్రగ్రంథాలకి మూరింగా చూస్తారు స్త్రీ సమాజరూపం' (పుట 158. స్వీట్ హోమ్) నేటి సమాజములో యువత యువకులలో అంతురించెడి ప్రేమవిధానము కృష్ణ వేణి మాధవలనుధ్య చూడొచ్చును. బస్సులలో పరిచయములు, పార్కులలో స్నేహములు, ఆపరిపక్వ స్థితులలో నున్న ఆలోచనలు కృష్ణ వేణి నవలలో చూపబడినవి.

సమాజములో స్వార్థమెట్లు వ్యాపించి యున్నదో 'కులిన గోడలు' నవలలో విశ్వనాథం, పార్వతి, సావిత్రి పాత్రల ద్వారా నిరూపితము.

'స్త్రీ'లో పార్వతి ని స్వార్థపరాముని త్యమునకు రూపకల్పన. ఈ క్లిబివంటి చెల్లెండు నూగ్యంవంటి సోదరులు సమాజములో ప్రతికృతిలో నుండెడి స్వార్థమునకు ప్రతీకలు. శరవేగముతో పురోగమించుచున్న సమాజములో స్త్రీలలో వచ్చుచున్న చైతన్యమునకును, వ్యక్తిగతమునకును చక్కటి సజీవకల్పన 'స్త్రీ'లో

పద్యజ, 'రచయిత్ర' లో విజయ సంప్రదాయమునకు అనురాగమునకు జరిగిన సంఘర్షణలో నలిగిపోయిన విశిష్ట పాత్ర 'స్త్రీ'లో ఈశ్వర సోమయాజి. అంధ కారణాల పాత్రలన్నియు సమాజములో కానవచ్చేది పాత్రలే. ఈనవలలో పెద్దిరాజు భార్యని నుఖపెట్టక పరాయిస్త్రీలతో తిరిగెడి మగవారికొక ఉదాహరణ. పెద్దిరాజు భార్య మహాలక్ష్మమ్మ పెన్సిజ్జానంలేని అమాయకురాలైన భారతీయస్త్రీ. పెద్దిరాజు రసికుడయినను భార్యను తన కనుకూలముగా మార్చుకొనుటకు యత్నించలేదు. బిడ్డలొప్పున్న రాధను ఉంపుడు గత్తెగా తెచ్చుకొని నుఖము లనుభవింప సాగినాడు. మహాలక్ష్మమ్మకు మరోదారి కాన్నింపక విరక్తిలో, భక్తిలో పడినది. కొన్ని సంవత్సరములకు రాధ మరణించినది. పెద్దిరాజు ఈడైన రాధకుతురు రాజేశ్వరిని లొంగతిసుకొన్నాడు. రాజేశ్వరి ఆతని అమానుషత్వమును, అతడుచూపిన పెండ్లికొడుకును కాదని లోకములోని కడుగుపెట్టినది. లోకములో ఒక అమాయకపు టాడపిల్ల ప్రపంచంలోకి ఒంటరిగా వచ్చిన ఆదరించేది స్థితిలోలేదు. ఈనవ్వ గత్యమున అద్దముపట్టిన నవల 'అంధకారంలో.'

సంస్కరణ ప్రియత్వము :

ఈరచయిత్ర ఆభ్యుదయవాదిని. సంస్కరణాభిలాష కలవా రనుటలోవిప్రతిపత్తిలేదు.

వరవ్యవస్థపట్ల ఈ రచయిత్రకి ప్రార్థనమునుండి నమ్మకము లేదు.

'ఈ ప్రకృతిలో సర్వజీవులూ సమానులు. మానవుడిగా పుట్టావు. మానవుడిగానే జీవించు. మానవుడిగానే మరణించు.' (పేక మేడలు. పుట - 178) అనెడి రచయిత్ర వర్ణాంతర వివాహములపట్ల తమ అభిప్రాయములను ఈవిధముగా స్పష్టము చేసినారు

'కులవృత్తులేలేని ఈ శోజాలలో వర్ణ వివాహాల అవసరం ఏమిటి? ఈనాడు

రాచకన్య వైశ్యకుటుంబములో రాజించక పోతుందా? సంసారజీవనంలో బిడ్డల పెంపకంలో ప్రజలంతా పాటించే ఏక సూత్రం పాటించలేకపోతుందా? కృష్ణ వేణి పుట-56) - అని సమాజమును ప్రశ్నించిన సంస్కరణవాదిని.

'బలిపీఠం' 'స్త్రీ' 'ఇదేనాన్యాయం' 'ప్రేమప్రేమను ప్రేమిస్తుంది' నవలలలో సంస్కరణవంతమైన వివాహములు చేసి అందలి కష్టసుఖములను కూలంకషముగా చర్చించిరి.

'బలిపీఠం' నవలలో నాయకి ఆరుణ బాలవితంతువు. నాయకుడు భాస్కరరావు హరిజనుడు. వివాహమైన పిదప ఆరుణలో కులభావం మొలకలెత్తి మహావృక్షమై ఆమెను నిలుపునా ఊపివేసినది. తొందరపాటు మనస్తత్వముగల ఆరుణ భాస్కరావు శీలమునుగూడ శంకించినదై కోర్టుకెక్కి అనేక అగచాట్లు పడి కడకు భాస్కరరావుచేతిలో మరణించినది. ఈనవలలో ఆరుణపాత్ర నిట్లు చిత్రించి ముగించుట కులాంతర వివాహము లిట్లు విఫలమగు నని నిరసించుటకాదు. పాత్రల మనస్వభావములను వాస్తవముగా చిత్రించుట జరిగినది. వృద్ధయ వైకల్యములేని సంస్కరణ వివాహములు విఫలమగు నని గండేశ మిచ్చుటయే ప్రధానాశయము.

ఈ నవలయందే అమల జేమ్స్ను వివాహమాడి కులభేదములను మరచి సంసారమును స్వర్గతుల్య మొనర్చు కొనినది. మతాంతర వివాహము జయప్రదమైనదనుటకు అమలా జేమ్స్ అన్యోన్య దాంపత్యజీవన మొక ఉదాహరణము. 'స్త్రీ' నవలలో పద్యజ, జార్జివిలియమ్స్ అను ఆంగ్లో ఇండియన్ ను వివాహమాడి, నుఖముగా జీవించినది. 'ఇదేనాన్యాయం'లో శంకరము వితంతు వగు మాలతినీ వివాహమాడి ఆమె జీవితములో వెన్నెల కురిపించెను 'ప్రేమ ప్రేమను ప్రేమిస్తుంది'

నవలలో ప్రేమించి కులాంతర వివాహము చేసికొనిన పద్మావతీ, వెంకట్రావులలో కులభేదము తలయెత్తుచుండును. పద్మావతికి తాను బ్రాహ్మణస్త్రీయని గర్వము, వెంకట్రావునకు తాను తిక్కవ కులము వాడైనను బ్రాహ్మణకులములో కలిసినందున గర్వము. కుల సంబంధమైన అభిప్రాయ భేదములకల వీరిరువురి దాంపత్య జీవనము కలహములతో నడచుచుండును. కులాంతర మతాంతర వివాహములు గమాజ మంతటను జయప్రదమగుట లేదని నిశ్చితార్థము.

ఈ రచయిత్రకి సంఘసేవా ప్రియత్వము కలదని చెప్పటకు 'బలిపీఠం'లోని కరుణ సమాజ వర్ణన, సంఘసేవా కార్యక్రమములు వర్ణించిన తీరు చెప్పక చెప్పను. రచయిత్ర నవలలో విజయ మహిళా సమాజ కార్యదర్శినికీ మహిళల కువయోగ కరమగు నే వా కార్యక్రమములను సూచించి చెప్పట్లు దని సలహా ఇచ్చినది.

నవలా నిర్వహణయందు లోటుపాట్లు శ్రీమతి రంగనాయకమ్మ రచనలలో నధిక శాతము ఒక లక్ష్య సాధన లో కూడుకొన్నట్టివి. ఈమె నవలలో ప్రతి సన్నివేశమూ - సంఘటనా ప్రధానాశయమును స్పష్టముగా ప్రతిపాదించుటకే లోడ్డుడు చుండును. 'రచయిత్ర' నవలలో స్త్రీ రచయిత్ర అయి మేరు ప్రఖ్యాతుల లాజ్జించుకొనుచుండగా - ఆమెభర్త తాను తిక్కవ వాడను భావముతో ప్రకరించిన తీరు - దాని వలన ఉత్పన్నమగు సమస్యలు విజయ - మోహన్ పాత్రల మూలమున శ్రీమతి రంగనాయకమ్మ చర్చించిరి. విజయ - మోహన్ పాత్రలు ఆద్యంతము ఒకే విధముగా పోషింపబడి రచయిత్ర లక్ష్యమునకు పరిపుష్టినీ చేకూర్చినవి.

కృష్ణ వేణీ నవలలో సాత్ర చిత్రణ లలో లోప మున్నది. వి ఇ చదువు కొని ఇంజనీరుగా వున్న మాధవ్ లోక జ్ఞాన ముండవలసిన వ్యక్తి. సాంఘిక ధర్మముల ననుసరించినచో వి వాహితుడైన మాధవ్ కృష్ణ వేణితో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు సాగించుటయే తప్ప. అతడికి ఆమెను నిజముగా పెళ్ళిచేసుకొన వలె ననెడి అభిప్రాయము ఉన్న మైన అరుణనుండి విడాకులు పొంది కృష్ణ వేణిని నలుగురితో వివాహము చేసుకొని ఉండవలసినది.

కానీ మాధవ్ కు అరుణ హక్కులను గురించి, సాంఘిక ధర్మములను గురించి అలోచనయే రాలేదు. ఇక కృష్ణ వేణి మాధవ్ వివాహితుడని తెలిసిన పిమ్మటను అతడితో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు సాగించినది. ఇట్టి నీతి బాహ్యమైన పాత్రలను సృష్టించుట వలన సమాజమునకు కలుగు ప్రయోజన మేమియు నుండదు. కృష్ణ వేణి అతడికి ఉత్తరములు వ్రాసివ్రాసి వివాహ ప్రసక్తి తలయెత్తినపుడు కాంత సలహా ననుసరించి అతడితో వెళ్ళలేదు. ఈసందర్భములో కృష్ణ వేణి-మాధవుల ప్రేమను గూర్చి చర్చింపవలసియున్నది మాధవ్ కృష్ణ వేణిని గాఢముగా ప్రేమించిన మైన అరుణకు విడాకు లిచ్చి - కృష్ణ వేణిని వివాహ మాడుటకు కాయశక్తుల ప్రయత్నించి యుండెడివాడు. అదేవిధముగా కృష్ణ వేణి మాధవ్ ని ప్రేమించి ఉన్నమైతే బాత్రిగా తనకు తెలియని అరుణ కొంతకై మాధవ్ ను నిరాకరించెడిది కాదు. క్యామసుందర్ ను కాదని, మాధవ్ సలహా ప్రకారము చదువు

సాగించుచు మాధవ్ విడాకులు పొందిన పిమ్మట అతడిని వివాహము చేసుకొని ఉండెడిది. ఈ నవలలో కృష్ణ వేణి మాధవులది యువతీ యువకుల నడుమ నేర్పడిన భౌతికాకర్షణ మాత్రమే. ఈ భౌతికాకర్షణ పరిధి దాటి మానసిక సంయోగమునకు దారితీసెడి పవిత్ర ప్రేమ వారధివురి హధ్య శూన్యము.

‘..లిప్సీరం’ నవలలో బిర్యా యుద్ధ సంఘటనలు ఆచటినుంచి భారతీయులు మనదేశమునకు వచ్చినపుడు పడినపాట్లు నవల ప్రాడిగించుటకే కల్పింపబడినట్లు లోచును.

ఈమె వెలిబుచ్చిన ఈ అభిప్రాయము పరిశీలనార్హము. సాహిత్య మన గా ఈరచయిత్ర దృష్టిలో దాని కాటందాటి పోయిన తర్వాత సరించాలి. అంటే దానికి ప్రజలమీద వుండే ప్రభావం తగ్గాలి. అదిచరిత్ర ఋతువుగా మాత్రం నిలవాలి’ (పుట . స్టీవ్ హోప్) విశ్వజనీనతను ఒక ఉత్తమకావ్య లక్షణముగా ప్రాప్తిని విమర్శకు లెల్లరు వివరించినారు. ఆధునిక సాహిత్యములో ముఖ్యముగా ఆభ్యుదయ సాహిత్యములో కూడా పదికాలా తపాటు నిలువ గలిగే ఉత్తమ గ్రంథాల సేకములున్నవి. శ్రీ.శ్రీ. తిలక్ వంటివారు చిరకాల ముండగలరని పండిత విమర్శకుల యూహ. కన్యా శుక్లమునకు కాలం దాటి చాలా కాలమైనను చిరస్మరణీయముగానే నిలిచినది. ఈ సందర్భముగా ఒక విషయము వివరించవలసి వున్నది. కొన్ని సమస్యలు తాత్కాలికములు. కొన్ని సమస్యలు సర్వకాలీనములు. కొన్ని మన

ప్రత్య విశ్లేషణమునకై నవి. ఇందు కాకుండా తలాది కావ్యములు, రామాయణ భారతాదులు ద్వితీయ తృతీయ భాగములకు చెందినట్టివి. కేవల తాత్కాలిక సమస్యల పరిష్కార ప్రయోజనోద్దిష్టమైన కావ్యములు కూడ రచనాశిల్పముచే కావ్యతములు కాగలవు. శిల్పరసితములై, కేవల తాత్కాలిక సమస్యల పరిష్కార సూచకములు మాత్రమే యగుచో అవి వార్తాపత్రికల కోవకు చెందును.

శ్రీమతి రంగనాయకమ్మ తన నవలల ద్వారా సమాజములో ఈక్రింది మార్పులు కోరుచున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

1. స్త్రీ స్వతంత్ర జీవనము.
2. స్త్రీ పురుషులకు లైంగిక సంబంధమైన స్వేచ్ఛ.
3. దేశములో పాఠశాలము నందు మార్పు.

నిశితమైన పరిశీలనాశక్తికి భావతీత్రుతను బోడించి స్త్రీ సమస్యలను చర్చించిన వారిలో ఒక రీమె, ఈమె అన్ని భావములతో మనము ఏకీభవించినను, ఏకీభవించలేకపోయినను శ్రీమతి రంగనాయకమ్మ నవల రచనలో ఒక స్పష్టమైన బాణీని సాధించి రని చెప్పక తప్పదు.

(డాక్టర్ పి. పీ. కేశవలింగం గారి పర్యవేక్షణమున నేను వ్రాసిన ‘స్వాతంత్ర్యానంతర తెనుగునవల’ [1947-77] సిద్ధాంత వ్యాసమునందలి కొన్ని పుటలకు సంక్షిప్త కరణము)

మార్గపద్ధతి — ఆధునిక రచయితలు .

శ్రీ నా థుఁ డు

— డా॥ అయ్యగారి నరసింహమూర్తి, ఎం. ఏ., సి.హెచ్. డి.

(గతసంచిక తరువాయి)

ఇంత వఱకు కవితా వ్యవసాయం చేసిన శ్రీనాథుడు బొడ్డుపల్లెలోని ఒక మిత్రుని సహకారంతో సేద్యాన్ని చేసి పొట్టపోసుకోడాని కుద్యమించినాడు. 'కవిత శాంధ్రలో పండించు క ర ము తోన కాయధాన్యములను పండించాడు. కృషిఫలితమా అన్నట్లు కాయ ధాన్యాలు పొల్లుగ పండాయి. అయితే నేమి? చలి కందివస్తుందనుకున్న పంట కాస్తా ప్రకృతి వైపరీత్యంచేత చేకూరి పోయింది. కాలం కలసి రావపుడు తాడే పామై కరుస్తుం దంటారు ఇదే కాబోలు. ప్రకృతి విజృంభణ చూడండి.

సృష్టిచివరలందు చలరేగి పెనుగాలి
విశ్వమంతఁ జూపివిసరుచుండ
ఆకాశమావల అన్నిమూలనుండి
కాలమేఘ పటలి కదలిక్రమ్మ
సుత్యేగమున వ్రాలి యుత్తలి విద్యుత్తు
క్షీతిజమ్మునకుటలో జక్కిత్రైశ్వ
అవిరిపొగగ్రక్కి యవని యంచులుముంచి
ఆవేళఖర వర్ష మార్చి క్షరియ
పండినోటికందిన పెనుపంట నంత
వఱద మదమునఁ బేర్రేగి పాడుచేసె
క్రిందుమీదును గానక కృష్ణ వేణి...219

అంధ్రుల మనస్తత్వాన్ని ఒడ్డే ప్రభువులు చక్కగా ఆకళింపు చేసుకున్నారు. ఆ ఆకళింపులో నినుమంతయైన అతిశయోక్తి లేదు. తలను బింకముగల కవీంద్రుని నుండి పన్నువనూలు చేయనిదే వదలవద్దని అధికారుల కా అవసీకుడు ఆజ్ఞనుబారీచేస్తూ వారితో అంధ్రజాతి తీరు తెన్నులను గూర్చి సవివరంగా చెప్పాడు. అవిషయాలెంత యథార్థాలో ఈ పద్యాల వలన మనము తెలుసుకోవచ్చును.

... ఒడ్డేరాజు విక
టాకృతి జెందుచు నాజ్ఞచేసెనూ
దిదిటపు గల్లు వీరునకుఁ
దీక్ష దురీక్షణ మానఁజూచి, చూ
డుదలను బింకమున్నకవి,
లోగడి తత్త్వములేగు వానికా
ముదుకనుడించి గుంకమును
పూర్తిగఁ గైకొని, యుష్టవీడుమా!
227
అంకకరాకయున్న వెను
కాడకవానినిఁ బట్టి కట్టిమా
గుంకములాగి కొమ్మటులు
చొప్పడవండిన రాచబాటలో
అంకెలు వేయు మీజనత
రాదు, పదంపడి యాదుకోదు త
చ్చుంక రవంతలే దదియ
గత్యుమా! సర్వముచేసి చెప్పమా! 228

ప్రాజ్ఞులు కొంతమంది మది
బాధను జెందినఁ జెందవచ్చు నా
యాజ్ఞకుఁ జింతఁ జెంది పిడు
గాగునె చిత్రమునడ్డు పెట్టినన్
అజ్ఞలె యెక్కుడుండిరి, ధ
యంబెపుడుండెను వారివల్లనీ
విజ్ఞత తోడ నక్కవిని
పిండుము చూడకు ముంక
వెన్నతన్. 229

మేమిడు నట్టియాజ్ఞ విను
మిక్కుటమైన రహస్య మీవు లో
నోముము మాదుమంత్రులు ప్ర
జౌఘము ముందఱ, పన్నులన్నియున్
ప్రామితి మంచుఁ జెప్పిపలు
కాసలు చేయుచునుండి రద్దీనీ
చేమఱి తేని, బైటపడు
శెల్లను నేర్పుగ సంచరింపుమా. 230
ఏమటు చెప్పచుందుమిఁక
నీవీటు చేయుచునుండు మాంధ్రు లిం
తేమియు లోతుపాతులు గ్ర
హింపఁగఁ జాలని మంచివారు మా
చే, మెయి దువ్వినన్ గునుకు
చెందుచుఁ గొమ్ములు వాల్చుగోవు తీ
భూమిని నిచ్చిదిట్టి రెటు
పోల్తురు మావగు రాజకీయముల్.
231

భూనాథుని యాజ్ఞ మేరకు అధికారులు
శ్రీనాథుని బంధించారు. ఈ గంద
ర్భంలో గ్రంథకర్త చెప్పిన యీ విష
యం గమనించండి.

ఊరఁదెనుఁగు సొమ్ము లొంటఁబట్టినతేడ
తెనుఁగు జాతికవిని నణచుటేమి
పిల్లనమ్మి విటుడు తల్లినింటను బెట్టి
అడ్డమైన అంధ్రకడ్డ పగులు 232

దీనివల్ల ఈ గ్రంథకర్తకు దేశంమీద,
భాషమీద, ప్రజలమీద గల మమకారం
ఎటువంటిదో మన మూహించు
కోవచ్చును.

ఆ నేతలు కారదా మూర్తియైన శ్రీనాథుని బంధించిన తీరు చూస్తే యింకా
గుండెలైవా పగిలి పోతుంటారు.
ఆపద్యం చూడండి.

మెడచుట్టు బిగ బెట్టి మెడతలపండ్ల గజేయ
బొగడదండ కొనల పోటు కొడిగి

భుజమంత బరువెక్కి భూమికి దిగలాగు
నల్లగుండును మోసి యల్లనాటి
అల్లాడి మైతూల నంధ్రుల జతనుంచు
నిగళియుగళి కట్టెనిలచి యుండి

కరముల నోడించి కదలకుండగ నిల్పు
వెయరు గొడియ పట్టుకదలకొర్చి
చెమట దుమ్ములో మోముపై చెమటకారి
కనులలో దిగుచుండగా గొనలనుండి
చేయునదిలేక నిలిచెను చేప్తుండి
యినుప గుండెలైన పగులు కనిన యంత.

261

చరమ ఘటికలో నాతనిస్థితి యిలాఉంది.

నాలుక యిగురెండి నలుపారి పోవుచు
చల్లని నీటికై సాగుచుండ
అవని కాలుచునుండ నలుకాళ్ళతోళ్ళూడి
పచ్చివరువులైచు పైకిందోప
గుండెల నెరియలన్ మండడి నెత్తురు
నావైరై కనుగ్రుడ్ల నావరింప
భుజసీమ పట్టుడి భూమికి వ్రేలాడ

ప్రాణమృత్యుకడగొట్టి పరుగులిడగ
భీకరతర బాధావిల వృద్ధహీన
కీకస కళేబరాంతర కీలిత, లవ
బలమల్ల ధీజించి లీనమాచు
స్వమునకు జారి నళించె సుకవిరైలివి.

283

శ్రీనాథుని ప్రాణాలు పంచ భూ
తాలో కలిసిపోయాయి. ఆ నిర్జీవమైన

ఆకృతి కూడ నమ్రభావంతో కాల కంధ
రుని ప్రార్థిస్తున్నట్లుగ ఉండినది. మహా
శ్వరాంధ్ర ధ్యానైక శీలుడుగ దా
శ్రీనాథుడు జీవి యెంతటిదైనా అంత
శక్తికి దాసోహమనక తప్పదుగదా మరి!

పాణీయుగళి మృత్యు జత చేరి బంధమందు
నున్న శ్రీనాథు శవమును గన్నయంత
ప్రాణములు గోయినను గూడ వంగి యద్ది
కాల కంధరుఁ బ్రార్థించు కరణి తోచు.

285

శ్రీనాథుని సార్వభౌముని నిర్వాణ
వార్తను విని ఆకాకాంతకూడ కడలి
యంత కన్నీరు కార్పిందట.

ఒక కవిసార్వభౌముడు మ
హాగ్రవిహద విలాస పాత్ర నే
టికిఁ దుదియక మవ్వధి న
టించి సమాప్తముచేసి నిల్వ భూ
మికిఁ గల ధ్యాంత పుండరలు
మెల్లగఁ జాతెను బళ్ళిమంబునన్
మొకమును వంచి యేడ్చెడిత

బోరున, సంద్రమె యక్రధారలై. 288

ఈవిధంగా 288 పద్యములుగల ఈ
'శ్రీనాథ' కావ్యంలో ప్రతిపద్యం పాత
కుల హృదయాలలో స్థావరాన్ని ఏర్ప
జుచుకుంటుంది. ఎన్ని పద్యాలు ఇక్కడ
చెప్పినా అది అసమగ్ర మేయాతుంది. ప్రతి
యొక్కరు చదివి తదనుభూతిని పొంది
ఆనందింప దగిన కావ్యరాజ మిది.

సందర్భానుసారంగా అలంకారాలను
ప్రయోగించుటలో నీయనకు గల నేర్పు
బహుధా ప్రశంసనీయము. మచ్చునకు
రెండు పద్యాలు.

గట్టులు తోతతోయుచు వి
కారవిలోల వికాల వీచికల్
చెట్టుల మాళికెక్క నతి
శీఘ్రగతిన్ జను కృష్ణవేణియా

పట్టులఁ బంట చేలపయి
వాల్చుఁ గుదృక్కుల నప్పుడప్పుడున్
గట్టిడి భోగకాంత కల
కాంతను త్రుళ్ళుగఁ జూచుకైవడిన్.

210

ఆంధ్ర జగతి సుజన నయనాళి శయన
మందు శ్రీనాథ కవినఁ బన్నడుగ వచ్చి
రవని పాలకు నధికారు లాకరించి
ఖరములు సుమకాద్యలిమిదఁ బొరలుపగిది

224

అన్యదేశ్యాలు శ్రీనాథునినుండి
సాహిత్యంలో విరివిగా వాడటం జరి
గింది. అందుచేతనోయేమో ఈ కావ్యంలో
బజారు, బేజారు, పోకు, జాలుము, ఖుషీ
చేయు, మోజు, పోకగు మొదలైన పదా
లతో పాటు వెనుకటి సాహిత్యంలో
కనవచ్చే పదాలనుగూడ వీరీసందర్భంలో
సమయోచితంగా వాడటం గమనింప
దగినది. విజయమ్మచేయు, దీనారము,
దివాణము, సుమాళిము మొదలైనవి.

సందర్భోచితంగా పదప్రయోగం
చేయుటలో వీరికి మంచి నైపుణ్యం ఉంది.
ఈ ఉదాహరణ చూడండి.

ధీరధారా హృదయదయాదీప్త దివ్య
విరుడు వీరభద్రారెడ్డి వీక్షణములు
వెలుగులాసుచు కవిరాజు మెలగుచుండె
మొజుపులకు విష్ణుపదమంత మొజిసి
నట్లు. 3

ఇటు విష్ణుపద శబ్దం ప్రకరణోచితము.

ఇందు లోకోక్తులు, పలుకు బడులు
తగినన్ని ఉన్నాయి.

గంధసుమము పురుగులు పట్టు (257)
ఈబ్రతుకిటె తెల్లవారునె (255) నుక
విర జత గద వెతవన్ (188), ప్రభుని
బట్టియుందురు ప్రజలుకూడ (178)

పోయేడి కోటలుకావె, (202), పిల్లనమ్మి విటుడు తల్లినింట బెట్టు (234) పిడుగా గునె ఛత్రము నడ్డుపెట్టిన, (229), జీవి చనిపోయిన లోకులగోల కాటికే (146) నాలుక కదిపె నోదూరి (215), కాకులు చుట్టుముట్టి దడిగట్టుచు కూతలు కూయు, మోడున బొగ్గులె మొగ్గ లుండునే (45) ఎండినవ్వ (194) నేలను బూడెను (82)

తెలుగు గ్రంథములలో ముద్రాగ్రామ సాలు సర్వసాధారణం. ఇందులోను వానిని గమనింప వచ్చును. 6 వ పద్యం రెండవ పంక్తిలో జ్ఞానభనులె యోచురు జనులు ముందు రెండవగణానికి మహాక ల్గువుకావలెను. అటులనే 'లేచినిలు చున్' అన్నపుడు 'చు' వర్ణంలోపించింది (25)

గ్రంథాంతమందు కొన్ని పదములకు అర్థాలీయ బడ్డాయి. అయినా ఇంకా కొన్ని పదాలకు అర్థాలు కొన్ని పంక్తులకు వ్యాఖ్యానం పాఠకుల కందించాలి.

మళయాళ వచనాల మదుగంత గద రించు (86), సీసపద్యం 93 లో మొదటి రెండు పాదాలు, గళదామోద్గారనిర్వారి సాఖ్యోన్మోదంబుగ (110), సోసరవీ (28), దడదండము (57) నవ్యనాద తిపస్వి (84)

ఈకావ్యంలో మొత్తం ఎనిమిది ప్రక రణాలున్నాయి. ఒక్కొక్క ప్రకరణానికి ఒక్కొక్క పేరు పెట్టి ఉన్నట్లు లుతే మరింత నిండుగా ఉండేది. వీరి కావ్యాన్ని ప్రకరణాప్రకంగా విభజించు కోవడంలో ఒక విశేషం గోచరిస్తోంది. కావ్యము పరమేశ్వరాకృతి. ఆయ్యది అష్టమూర్త్యాత్మకము. అది రసానంద తుందిలము. తాదృశమైన కావ్యమున (సం) భావించి సర్వాత్మనా తన్మయుడైన

సహృదయునిచే వ్యక్తికరింపబడిన రసోద్గారమున ఆష్టమూర్తులనుబిలితములగు టయు నీప్పితార్థసిద్ధికొఱకే.

ఈకావ్యంలో అనేక నిత్యసత్యాలు న్నాయి.

కనక కంకణమ్ములు కల్గకరమై యైన దివ్యమృష్టాన్న మలరారఁ దినఁగనబ్బు బోడికరమైన దానికి ముప్పిరిం దె ధర్మశాస్త్రములేమన్న! ద త్త్వమిదియె (162)

'ధనమూలమిదం జగ' త్రనే దానికి వ్యాఖ్యాన ప్రాయమైన దీపద్యం.

'కోటివిద్యలు కూటికొఱక' అన్న సామెత లోకంలో ఉంది. దాని కుదా హరణ ప్రాయమైనదీ క్రింది పద్యం.

వ్యాస మహామనీషి యట
లాకవి కందుకు తల్లడిల్లెనో
గానిలి నేను నేడు బాడ
గంటిని సంశయమింత లేక తా
వ్రాసినశాస్త్రసారముల
భావము లెట్టివియైన నీయధా
త్రాసములోన బాధపడి
స్థానముతప్పడెయెన్ని చెప్పినన్ (174)

జడాజడ ప్రకృతిలో శివరూపమును చూడ గలిగిన ధూర్జటి కవిశేఖరుని స్మృతిపథంలోకి తెచ్చేపద్యాలు శంభు దాసుఁ డని పేరెన్నికగన్న ఎఱ్ఱన సీస పద్యపు హోయలును ప్రతిఫలింపఁజేసే సీసాలు శ్రీనాథకృతిలో కనబడుతాయి.

మింటికి మంటివన్న పాలి
మేరను శీర్షమునెత్తి నిల్చినా
కంటికి కానిపించు చ్యుత
కాముని జ్ఞాన సమాధిరూపమై
యెంటిగనీలి కొండపయి
నున్నది తెల్లని వల్లెవాటుగా

నంటుచు వాఁచున్న యురి
ఆ భవబంధము లేదో దానికిన్ (63)
మిహిరుని రక్తికిన్ గరఁగి
మెల్లఁగఁ బాయలు వాటి పాటియా
తుపాన మహీధరాగ్ర సిత
తోయములో మనసుండి యుండి నీ
దుహనన ముందనోప్రభువ
తోపపు దాని రహస్య నూత్నముల్. (266)

కమనీయ కల్హరగళ తలాంతరమున
కామునీ గీతిక కదలు నూపె
హరితగృహరామ తరుఫలశ్రేణిఁ
జంధికాసేనధి సంఛరించె
సప్తగోదావర జలవీచికాంజలిఁ
జాంధ్రీప్రవాహమ్ము జాఱసాగె
సారణితట సీమశైల సానువులెత్తి
జ్యోతస్సఘపూరమయూపజొచ్చె
పాండురాంకు కాంచల పల్లవాగ్ర రచిత
తారకాచలిత కలితచారు రజని
సంపితాహ్లాద సంప్రత సౌమ్యయగుచు
స్వచ్ఛకవితగాఁ దడిసె నాస్వాంతమందు (78)

ధూపతులు, మంత్రి మాణిక్యములు, కవీశ్వరులను గౌరివించి సత్కరించిన విధానములు, తమతమ నెలవులు తప్పిన తమ మిత్రులె శత్రులగుట తథ్యము సుమతీ! అన్న నూక్తిలోని జౌచిత్యం ఇత్యాది విశేషాలెన్నో ఈ చిరు పాత్రము లో మినకు కానవస్తాయి.
'శ్రీనాథ జీవితచరిత
నానానూనాధిక కరుణరసము విరియన్
జాను తెనుంగు నుడుల చ
ల్లా నరసింహకవి వ్రాసె లాలిత్యమునన్'
అను కవిసార్వభౌమ శ్రీ
శేంకట సుబ్బయ్యగారి నుడి స
యుచితము, రుచితము.

1979-80 బి. వి. అండ్ కో., వారి ప్రచురణములు

Telugu Five Pandits Notes Intermediate

I Year	గద్యభాగము నోట్సు	రూ. 6 - 50
„	ఉపనాచకము నర మేధము నోట్సు	రూ. 3 - 00
II Year	పద్యభాగము నోట్సు	రూ. 8 - 50
„	నాటకము అశ్వత్థామ నోట్సు	రూ. 3 - 00

ENGLISH

I Year	English Notes (Prose & Poetry)	రూ. 7 - 50
„	Select short stories (Nondetailed)	రూ. 1 - 50
II Year	English Notes (Prose & Poetry)	రూ. 6 - 75
„	Tales from Home and Abroad (Nondetailed)	రూ. 1 - 50

డిగ్రీ తరగతులు

B. Com. II Year	Telugu Notes (Old Poetry with text)	రూ. 7 - 00
B. A. II Year	Telugu Notes (Old Poetry with text)	రూ. 7 - 00
ప్రతిమ	B. Com. II Year నాటకము నోట్సు	రూ. 3 - 00
బలరామ విజయము	„	రూ. 3 - 00
స్వప్న వాసవదత్తము, సుధద్ర	B.A. II Year నాటకమునోట్సు	రూ. 6 - 00
I Year Degree	Telugu Notes B. Com. (Prose & Poetry)	రూ. 7 - 00
* * I Year	B. A., B. Sc. నోట్సు అతిత్వరలో ప్రచురింపబడును.	

For Copies :—

Publishers :

B. V. & CO.,

6-8-7, Innispeta, RAJAHMUNDY-1.